ОСВІТА
ВИДАВНИЧИЙ ДІМ

Олена Калініченко, Людмила Аристова

Мистецтво

3

ВИДИ МИСТЕЦТВА

ЖИВОПИС

СКУЛЬПТУРА

ГРАФІКА

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО

ЖАНРИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

портрет

пейзаж

натюрморт

анімалістичний

Олена Калініченко, Людмила Аристова

Мистецтво

Підручник інтегрованого курсу для 3 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
Видавничий дім «Освіта»
2020

УДК 741.02*кл3(075.2)
К17

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(*наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2020 № 271*)

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Створено відповідно до Типових освітніх програм початкової освіти,
розроблених під керівництвом *О. Я. Савченко, Р. Б. Шияна*

Ілюстрації та методичні малюнки художників
О. В. Калініченко, В. В. Садової

Умовні позначення

— створюємо зображення

— слухаємо музику

— міркуємо, відповідаємо

— співаємо, музикуємо

— творимо разом

— дивимося відео

Зверни увагу! Якщо біля завдання ти побачиш цю позначку, то маєш можливість послухати музичний фрагмент або переглянути відео.

Калініченко О. В.
К17 Мистецтво : підруч. інтегрованого курсу для 3 класу закладів загальної середньої освіти / О. В. Калініченко, Л. С. Аристова. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2020. — 128 с.
ISBN 978-966-983-124-8.

УДК 741.02*кл3(075.2)

© Калініченко О. В., Аристова Л. С., 2020
© Калініченко О. В., художнє оформлення, 2020
© Видавничий дім «Освіта», 2020

ISBN 978-966-983-124-8

Наша подорож світом Мистецтва триває!

Твої друзі — чарівниця Гармонія, королева Композиція, король Декор, королева Мелодія та король Ритм — знову раді вітати тебе у світі Мистецтва! Сподіваємося, що ти дізнаєшся багато нового про музику, живопис, театр, кіномистецтво.

Успіхів тобі у творчості, радості відкриттів!

1. Літні враження

Я — чарівниця Гармонія. Вітаю тебе і запрошую помандрувати барвистою мистецькою стежинкою світом Мистецтва. Мешканці чарівної країни Образотворчого мистецтва раді зустрічі з тобою. Тебе вже зачекалися митці в королівствах *Графіки, Живопису та Скульптури*.

- *Розпізнай серед поданих ілюстрацій твори графіки, живопису та скульптури.*

- *Пригадай свої враження від літніх канікул. Розглянь, як художники зобразили відпочинок дітей. Що є головним у композиціях цих художніх творів?*

Намалюй те, що подарувало тобі найкращі літні враження. Виконай зображення улюбленими художніми матеріалами на квадратному аркуші.

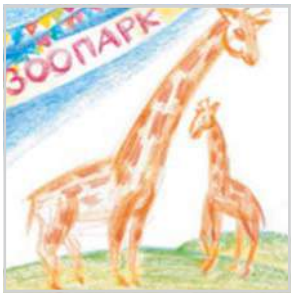

Разом об'єднайте готові роботи у спільну композицію «Калейдоскоп літніх вражень».

У вільний час придумай цікаву історію про літній відпочинок хлопчика або дівчинки, зображених на картинах. Розкажи, що вони відчували.

1. Літні враження

Вітаю тебе! Так швидко промайнуло літо! Поділися своїми літніми враженнями. Про все, що ми бачимо, відчуваємо, ми можемо розповісти. Художники розкривають багатство почуттів у картинах. Поміркуй, як своїми враженнями можуть поділитися композитори.

Уяви себе композитором/композиторкою. Які музичні твори про свої літні спогади тобі хотілося б створити? Придумай їм назву.

П'єса — інструментальний музичний твір невеликого розміру.

С. Прокоф'єв. «Прогулянка», «П'ятнашки», «Хода коників» (із циклу «Дитяча музика»).

Розкажи про свої почуття від прослуханої музики. Що ти уявив/уявила? Якими музичними засобами композитор передав характер п'єс? Які настрої і почуття передає музика? Яка мелодія?

СПІВУЧА
СХВИЛЬОВАНА
ГРАЙЛИВА
ВЕСЕЛА
СУМНА

Програмна музика — інструментальні музичні твори, що мають назву або словесну програму.

ШКІЛЬНА ПІСНЯ

Слова і музика *Н. Май*

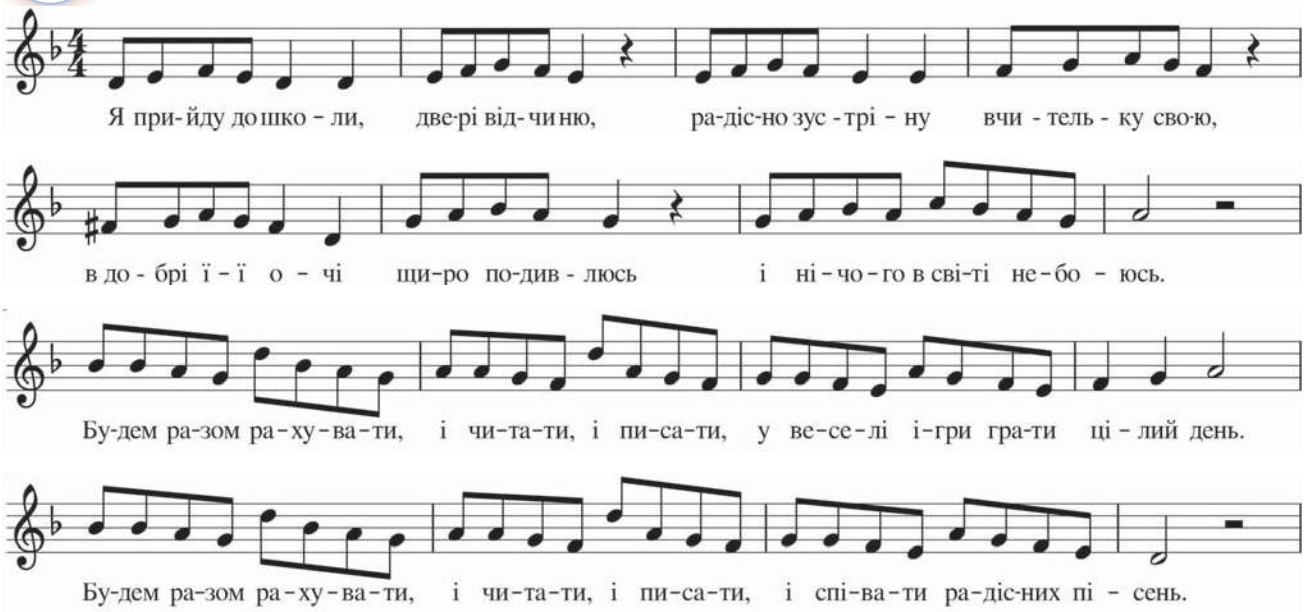

2. Весело у школі вчитись дітворі,
вчителька стрічає діток на зорі,
хоч давно на скронях в неї сивина,
наче рідна мама нам вона.

Приспів.

Музичні звуки мандрують у просторі та часі. А які їх властивості? Поміркуй і уявно правильно поєднай відповідні слова.

ТРИВАЛІСТЬ

ВИСОТА

НИЗЬКІ

ДОВГІ

ВИСОКІ

КОРОТКІ

2. Краса народного мистецтва

Чарівною мистецькою стежинкою крокуємо на барвистий ярмарок. Тут можна побачити вироби декоративно-прикладного мистецтва, створені народними майстрами. Це іграшки, посуд, одяг, рушники, килими тощо. Майстри використовують різні матеріали: дерево, глину, нитки, тканини.

Вироби декоративно-прикладного мистецтва зазвичай прикрашені орнаментами. Якщо орнамент складається із квітів, листя, плодів, він називається **рослинним**. В основі **геометричного** орнаменту — прості фігури. Часто орнамент розташовують у смузі.

- *Розглянь вироби декоративно-прикладного мистецтва. Назви серед них вироби з дерева, глини, тканини. Знайди на посуді розпис.*

- *Назви, на яких виробах народних майстрів, використано геометричний орнамент.*

Розглянь геометричні орнаменти на килимах, витканих народними майстрами різних країн. Чи схожі вони між собою?

Килим (Україна)

Килим (Мексика)

Килим (Туреччина)

Намалюй геометричний орнамент у смузі. Дотримуйся ритму у повторенні однакових частин орнаменту. За бажанням застосуй штампування.

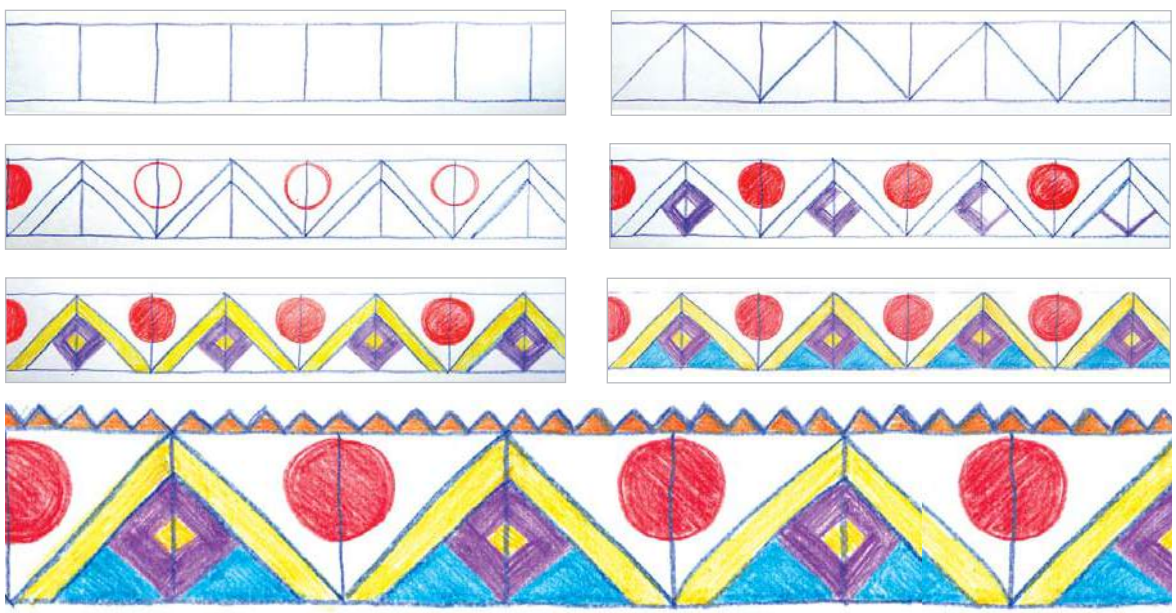

За можливості виконай завдання в комп'ютерній програмі Paint 3D (дивись додаток 1 на с. 116).

Поцікався, які вироби декоративно-прикладного мистецтва є у тебе вдома. Як вони оздоблені?

2. Краса народного мистецтва

Із давніх-давен люди співали і грали на музичних інструментах. Так вони виражали свої почуття. Першим музичним інструментом став голос людини. А одного разу очерет, який ріс біля річки, зіткнувся з голосом вітру і заспівав... Так з'явився чудовий музичний інструмент — сопілка. У деяких народів існує музичний інструмент, схожий на сопілку, — флейта Пана. Сопілка і флейта Пана — стародавні музичні інструменти.

Сопілка — український народний дерев'яний духовий музичний інструмент.

Флейта Пана

Сопілка

Джеймс Ласт. Самотній пастух.
Є. Козак — М. Корчинський. Співуча сопілка.

Яка музика звучала: вокальна чи інструментальна? Порівняй звучання флейти Пана і сопілки. Чим вони схожі і чим різняться? Визнач, на якому інструменті грає Пан на картині.

Пригадай, за що відповідає темп. Звичайно, за швидкість виконання музичного твору. Він може бути повільним, помірним, швидким, дуже швидким.

ТЕМП

повільний **швидкий**

помірний **дуже швидкий**

М/ф «Світ чекає на відкриття. Сопілка».

*

Поміркуй, який шлях пройшла сопілка, щоб стати музичним інструментом. З якого матеріалу її виготовляють? Що треба зробити, щоб сопілка зазвучала?

Виконай пісню «Шкільна пісня».

Розгляньте музичні інструменти, які створили діти. Виготовте духовий музичний інструмент із підручних засобів. Придумайте для нього назву. Пограйте у групі на своєму інструменті.

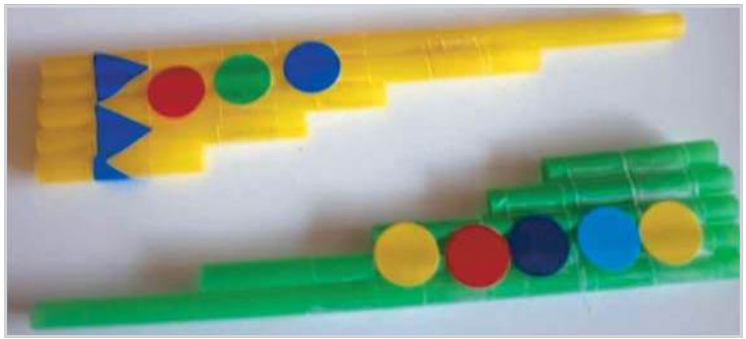

У вільний час розшукай у мережі Інтернет легенду про флейту Пана та українську народну казку «Калинова сопілка». Поміркуй, чому ці музичні інструменти мають чарівні властивості.

*Скриншоти мультфільму взято з ресурсу: https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=smujdw7h7TA

3. Краса народного мистецтва

Король Декор залюбки допоможе тобі створювати красиві орнаменти. А ти здогадуєшся, що надихає митців на творчість? Звичайно — природа!

Поглянь, як народні майстри зображують рослини в чудових орнаментах. Спочатку вони спрощують форму квітів і листя, а потім у певному порядку — ритмічно — їх чергують.

Зазвичай круглий посуд розписують орнаментом, який розміщують по колу. Середина тарілки також може бути прикрашена орнаментом або візерунком.

Проаналізуй ритм у рослинних орнаментах. Яка з тарілок посередині прикрашена візерунком, а яка орнаментом?

Розглянь, як розміщено орнаменти на тарілках.

Створи рослинний орнамент у крузі (*витинанка, аплікація; картон, кольоровий папір*).

Варіант 1

Варіант 2

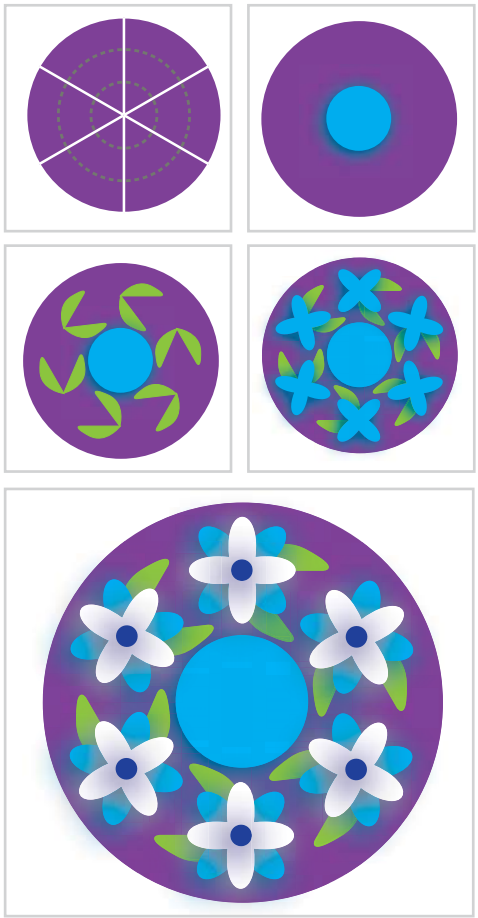

Розглянь вишивку і визнач на ній геометричні й рослинні орнаменти.

Запропонуй, які ще вироби, крім тарілок, можна декорувати створеним тобою орнаментом.

За можливості відвідайте майстерню майстра/майстрині декоративного мистецтва. Ознайомтеся з його/її творчістю.

У вільний час придумайте орнаменти для муралів (настінних розписів), щоб прикрасити будинки свого міста або села.

3. Краса народного мистецтва

Помандруємо до Іспанії — чудової сонячної країни, мешканці якої люблять співати й танцювати. **Хота** — один з іспанських народних танців, який супроводжується співом, грою на гітарі та кастаньєтах.

Гітара — струнний музичний інструмент, що поширений у багатьох країнах світу, зокрема в Україні. А ось **кастаньєти** — суто іспанське слово, яке означає «половинки каштана». Це ударний музичний інструмент без визначеної висоти звука. Він має дві вигнуті пластинки (нагадують порожні мушлі або каштани), які вгорі зв'язані мотузкою.

Гітара

Кастаньєти

Іспанський народний танець «Хота».
Ж. Бізе. Антракт до четвертої дії опери «Кармен» («Хота»).
Сучасний іспанський танець «Хота».

Які інструменти виконують головну роль у цих творах? Як змінилася старовинна хота у сучасному виконанні? Виконай на ударному або шумовому інструменті ритмічний супровід хоти. Спробуй змінювати темп. Чи залишається танцювальний характер?

Обробка вокальної та інструментальної музики — видозмінювання оригінального тексту музичного твору.

ЗАЯЧА ЛЕТКА-ЄНЬКА

Музика і слова *А. Олєйнікової*

1. Якось вранці я прийшов до саду,
яблук поспілих щоб собі нарвать.
Вірте не вірте як на очі зраду,
раптом вийшли зайці танцювать.
Рухались вони ритмічно дуже,
взявшися лапками за друга друг.
Глянув — здалося, наче все в окрузі
також робить танцювальний круг!

Приспів:
Стриб, стриб, скок-поскок,
дружно всі за кроком крок!
Спробую! А може, зараз
танцю я візьму у них урок.
Крок, крок, скок-поскок,
єнька — ритміки урок!
Стриб, стриб, не зівай —
вчасно починай!
Єнька, єнька — не зівай!
Єнька, єнька — вчасно починай!

2. Я забув, навіщо йшов до саду,
яблука лишились на гілках.
Зайці так спритно й довго танцювали —
непомітно сплив тривалий час.
Я на пробу танцювати рушив —
зайців хотів у танці обігнать.
Може, наснилось, може, не подужав,
єньку, як ті зайці, танцювать.

Приспів.

Послухай уривок з опери Т. Бретона «La Dolores» («Хота») у виконанні інструментального ансамблю хору ім. Г. Верьовки.

Об’єднайтеся у групи. Підготуйте картки-візитівки «Кастаньєти», «Сопілка», «Гітара» для лепбука «Музичні інструменти» (на вибір одну картку від групи).

4. Краса народного мистецтва

Он мистецькою стежинкою біжить веселий іграшковий коник. Саме він часто привозить малечу в казкову країну іграшок.

У давнину українські народні майстри виготовляли іграшки із природних матеріалів: дерева, соломи, глини, льону, вовни тощо. Зазвичай це були прості ляльки-мотанки, а також зображення звірів і птахів. Їх форми були спрощеними, часто прикрашеними орнаментами та візерунками.

Дітлахи і тепер полюбляють утворювати чарівні звуки за допомогою свищиків, брязкалець тощо.

Розглянь народні іграшки. Знайди серед них свищики. На якій з іграшок зображено музичний інструмент? Назви його.

Зверни увагу, що орнамент розміщено відповідно до форм коників.

Зліпи веселого коника (*пластилін*). Застосуй декор.

Варіант 1

Варіант 2

У вільний час зроби іграшку власноруч із підручних матеріалів (природних або штучних).

4. Краса народного мистецтва

Троїсті музики — український інструментальний ансамбль, який виступає на святах та ярмарках, виконує переважно танцювальні й пісенні мелодії.

Український народ завжди був дуже танцювальним. Пригадай, які українські танці слухали на уроках.

Український народний танець «Гречаники» відомий із давніх часів. Раніше його виконували для вшанування сил природи. Танцюють його трійками: посередині хлопець, а по боках — дві дівчини. Цей танок складається із двох частин.

Перша частина — помірна — танцівники рухаються по колу.

Друга частина — швидка — танцівники проходять крізь «ворітця», ідучи у зворотному русі по колу.

Український народний танець «Картопля», або «Плескач», виконують у парі. Під час його виконання танцівники й танцівниці іноді ритмічно плескають у долоні. Тому його й називають «Плескач».

Український народний танець «Гречаники».
Український народний танець «Картопля» («Плескач»).

Який характер танців? Які рухи повторювалися? На яких інструментах виконувався супровід танців? Виконай супровід до танців на бубні.

Бубон

Скрипка

Цимбали

Порівняй українські народні танці з популярним фінським танцем «Летка-єнька», назва якого в перекладі означає «погойдуватися». У чому особливості виконання цього танцю?

М/ф «Як козаки наречених визволяли» (фрагмент).
М/ф «Буба» (фрагмент).

Танець «Летка-єнька» набув такої великої популярності, що його виконують навіть на льоду. Переглянь, як це відбувається.

Які характерні рухи цього танцю? Спробуй їх виконати. З яким настроєм ти будеш танцювати? Пригадай пісню, яку вчили на минулому уроці. Якими рухами можна супроводжувати її виконання? Виконай пісню «Заяча летка-єнька» з рухами.

За бажанням підготуйте картки-візитівки «Цимбали», «Бубон», «Скрипка» для лепбука «Музичні інструменти» (на вибір одну картку від групи).

Знайди у мережі Інтернет легенду «Троїсті музики». Прочитай її. Чому музику назвали троїстою? Чому музикантів називають троїстими?

5. Розмаїття кольорів і мелодій

Кожній порі року притаманні барви, характерні лише для неї. Чарівниця Осінь розфарбувала природу різними відтінками жовтого, оранжевого, червоного кольорів.

Серед розмаїття відтінків осінніх кольорів трапляються дуже схожі між собою, тому їх називають *спорідненими*. Наприклад, змішуючи жовту й оранжеву фарби, ми отримуємо кілька жовто-оранжевих відтінків, а змішуючи жовту й зелену — кілька жовто-зелених. Поєднання таких відтінків кольорів на картині завжди гармонійне.

Розглянь багатство відтінків споріднених кольорів у краєвиді. Який колорит картини: теплий чи холодний?

Проаналізуй форми листочків різних дерев.

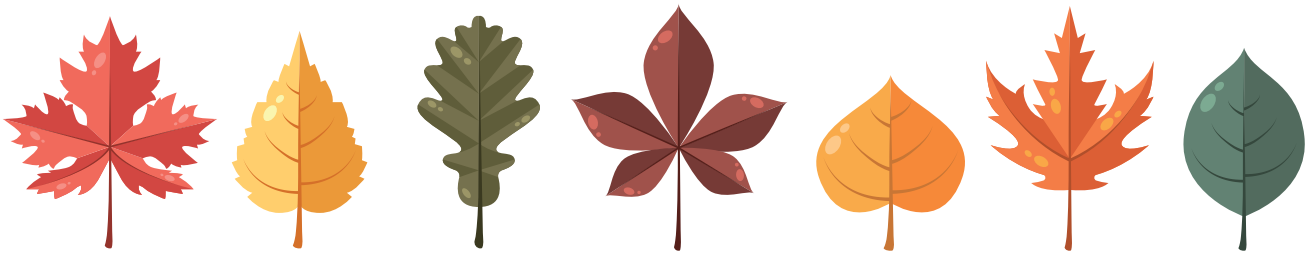

Розглянь споріднені відтінки кольорів на осінніх листочках. Пригадай, як можна утворити різні відтінки кольору.

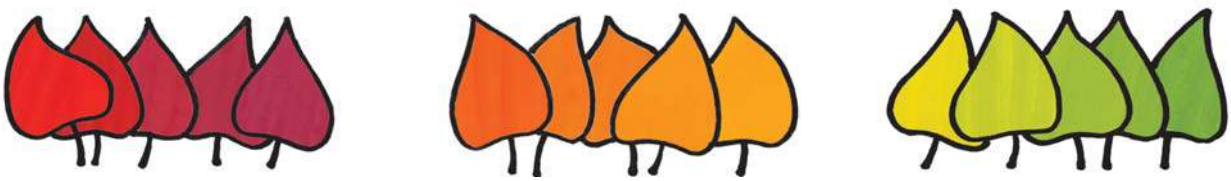

Намалюй композицію «Кружляє листопад» (*гуаш*). Спробуй передати багатство відтінків осінніх кольорів.

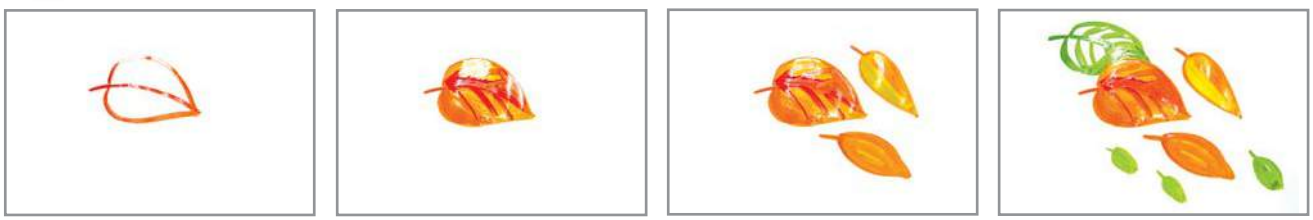

Збери осіннє листя різних форм та кольорів для створення композицій. Які емоції викликає в тебе осінній листопад? Поділися своїми враженнями з рідними.

5. Розмаїття кольорів і мелодій

Кожна пора року дарує нові відкриття і враження. Осінь запрошує закружляти у вальсі. Яким буде осінній вальс, тобі підкажуть динамічні відтінки, що передають гучність музики. Згадай, як їх позначають.

Динаміка змінює гучність музики, яка, в свою чергу, впливає на характер музичного твору. Композитор може змінювати динаміку як раптово, так і поступово. Музика змінюється, розвивається...

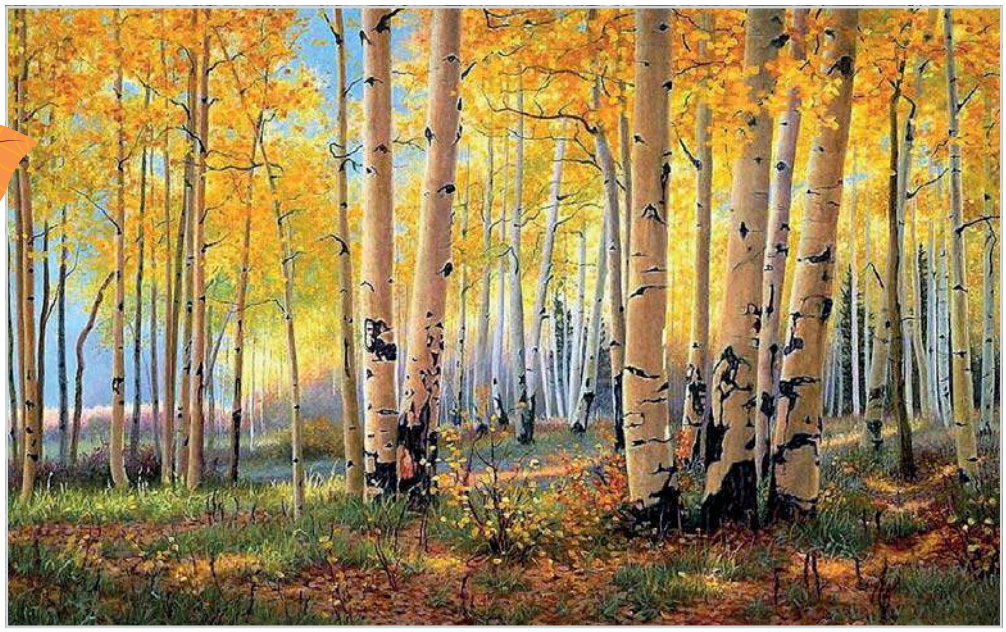

Л. Фучаджі. Вальс осіннього листя.
М. Дремлюга. Лірична пісня (фортепіано).

Які настрої і почуття передали композитори у творах? Як цьому допомогли динамічні відтінки? Порівняй настрої музичних п'єс і картину. Чи співзвучна картина цим творам?

Тривалості нот

ЦІЛА **ПОЛОВИННА** **ЧЕТВЕРТНА** **ВОСЬМА**

ВЕСЕЛКА

Слова і музика *Н. Май*

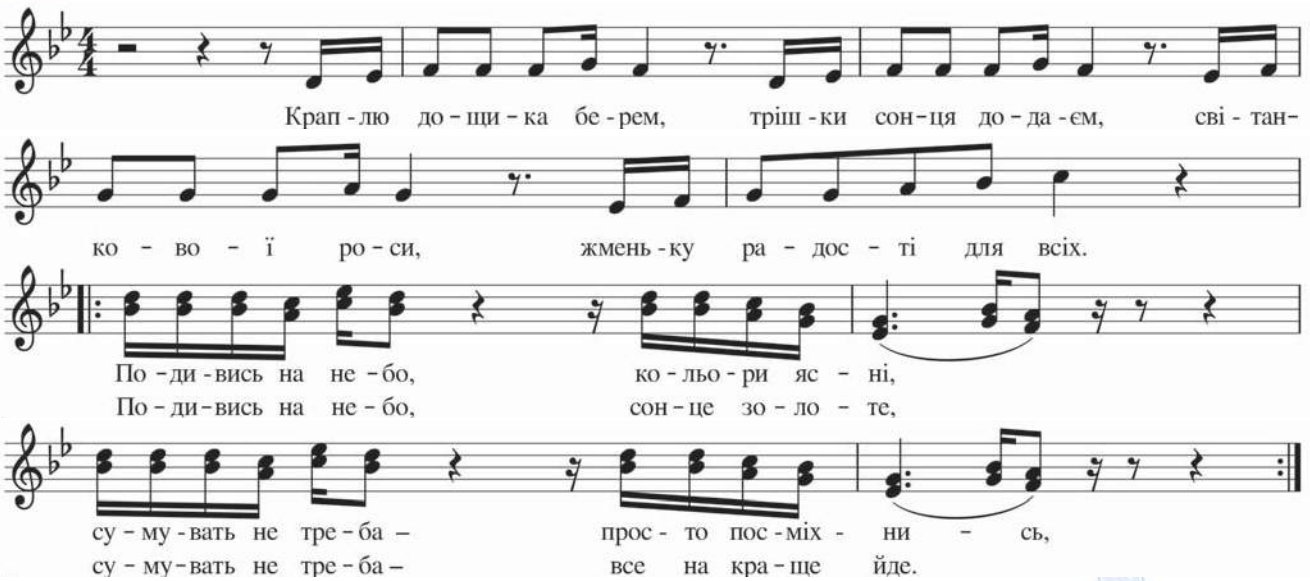

2. Слово лагідне скажи,
теплий погляд залиши,
і добрішим стане світ,
й наша пісня задзвенить!

Приспів.

Пограйте у гру «Контрасти».
Створіть картки з динамічними відтінками **f** **p** .

Створюйте ланцюжки з карток і плескайте у долоні. Слухайте, як по-різному звучить музичний дощик.

p	**f**	**p**	**f**	**f**	**p**	**f**	**p**	**p**	**p**	**f**	**f**
кап-кап		кап-кап		кап-кап		кап-кап		кап-кап		кап-кап	

Проспівай свою улюблену пісню, змінюючи динамічні відтінки: тихо-гучно. Як вона краще сприймається? Поясни чому.

6. Розмаїття кольорів і мелодій

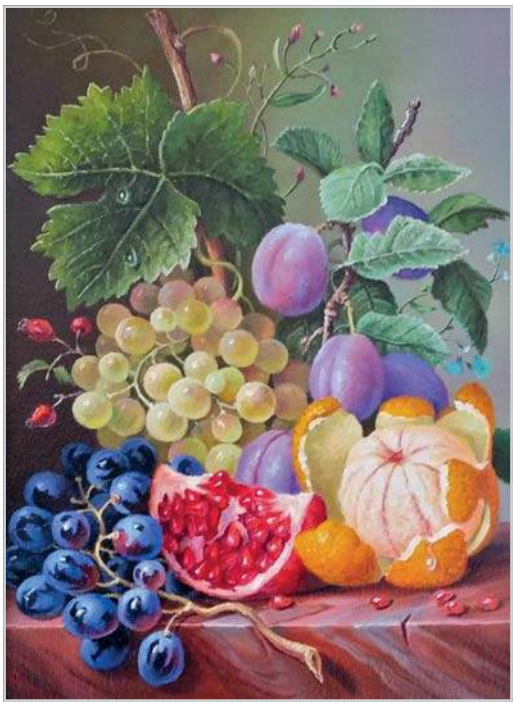

Мешканці країни Образотворчого мистецтва восени влаштовують традиційне свято врожаю. Під час такого святкування можна відвідати виставку картин, на яких зображені яскраві осінні плоди.

Овочі, фрукти, ягоди не тільки красиві, а й дуже смачні й корисні, тому намагайся смакувати ними частіше!

На картинах нерідко можна побачити **контрастні** кольори: червоний і зелений, оранжевий і синій, жовтий і фіолетовий. Вони посилюють яскравість і насиченість один одного.

Знайди на картинах пари контрастних кольорів.

Зверни увагу, що в колірному колі контрастні кольори розташовані один навпроти одного.

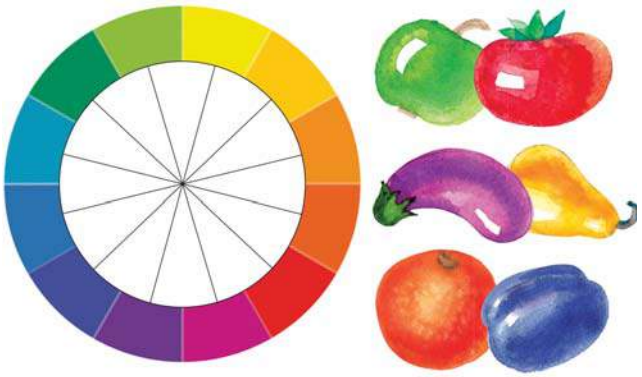

Назви пари контрастних кольорів у колірному колі.

Створи композицію «Дарунки осені» (*акварель*). Зверни увагу: освітлений бік плодів світліший за їх основний колір, а затінений — темніший.

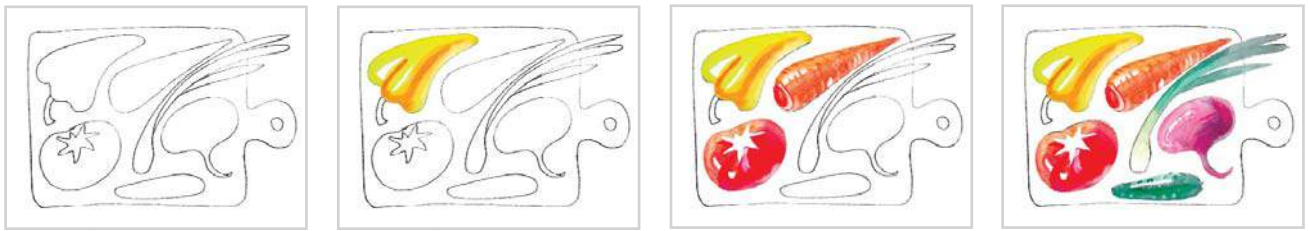

За можливості долучайся до вирощування овочів, фруктів, ягід. Дізнайся, які плоди, зелень можна вирощувати вдома на підвіконні, на балконі.

6. Розмаїття кольорів і мелодій

Іноді музика може звучати не лише тихо або гучно. Яким чином виконавець може зрозуміти задум композитора? Для цього в музичному творі існують спеціальні позначки. Якщо треба заграти або заспівати не дуже гучно, то до позначки **f** (**форте**) додають **m** (**меццо**), що означає «не дуже». Це записується ось так: **mf**. Напевно, ти вже здогадався/здогадалася, як у музиці позначається «не дуже тихо». Так, до позначки **p** (**піано**) додаємо **m**: «не дуже» — **mp**.

ДИНАМІЧНІ ВІДТІНКИ

f (форте) гучно
p (піано) тихо
mf (меццо-форте) не дуже гучно
mp (меццо-піано) не дуже тихо

М. Лисенко. Думка-Шумка (фрагменти).

Яка за характером «Думка», а яка «Шумка»? Чи відчувається в цьому творі контраст? Завдяки чому? Що ти уявляєш, слухаючи цей твір? Поміркуй, чому композитор назвав свій твір «Думка-Шумка».

У «Думці» Микола Лисенко передає розповідь народного музиканта-кобзаря, який грає на бандурі і веде оповідь про героїв. «Шумка» ж — це веселий народний танець.

Поміркуй, чи співзвучна картина Олега Шупляка «Кобзар» прослуханому музичному твору. Якій його частині?

М/ф «Чарівний горох».

Виконай пісню «Веселка» з контрастами. Змінюй динаміку і темп.

Пограйте у гру «Контрасти».
Додайте до карток із динамічними відтінками картку **m**.
Які зміни відбулися?

Створюйте ланцюжки з карток і співайте на склад «ла». Слухайте, як по-різному звучить ваш голос.

m p	p	m f		f
m f	f	p		m p

Замість слів розклади картки з позначками:

гучно — тихо — не дуже гучно — не дуже тихо — гучно

?				

не дуже тихо — гучно — не дуже гучно — тихо — тихо — не дуже тихо

7. Розмаїття кольорів і мелодій

Ти вже знаєш, що кольори бувають різних відтінків. Вони допомагають художникам передавати світло і тінь, тобто виражати об'єм предметів, а також зображати далечінь.

Щоб передати світлі відтінки кольорів, художник домішує білу або жовту фарбу до гуаші. А в акварелі зазвичай додає більше води.

Для затемнення кольору додають темну фарбу: синю, фіолетову, коричневу, чорну. Темні кольори виглядають більш насиченими, ніж світлі.

Знайди на картинах світлі й темні відтінки кольорів. Розглянь, як художник передав об'єм іграшок за допомогою світла і тіні.
Поміркуй і скажи, які фарби використав художник, аби висвітлити сонячну галявину, листя дерев, а які — щоб зобразити темні стовбури, затінену траву.

Розглянь зображення хмар, освітлених сонцем і затінених. Зверни увагу на різноманітні відтінки синього кольору — світлі й темні. Як вони утворилися? Художники застосували розбіл кольору — поступово домішали до синьої фарби білу. Для затемнення синього кольору до нього поступово додавали чорний.

Намалюй хмари в сонячну або дощову погоду.
Орієнтовні теми: «Хмарки-пір'їнки», «Насувається буря» (*гуаш*).
Застосуй розбіл та затемнення кольорів.

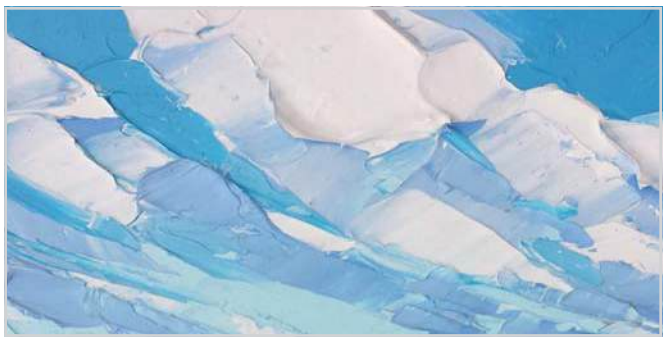

Поміркуй, чи можна порівняти світлі й темні відтінки кольорів в образотворчому мистецтві з високими і низькими звуками в музиці. Обґрунтуй свою думку.

7. Розмаїття кольорів і мелодій

Пам'ятаєш, що композитор пише музику, а виконавець її виконує? Він може виконувати музику на різних музичних інструментах — фортепіано, скрипці, баяні, саксофоні тощо. Іноді музику може виконувати не один музикант, а кілька. Вони утворюють **ансамбль**.

Ансамбль — спільне виконання музикантів.

І. Кореневська. Дощик.
О. Білаченко. Осінній ескіз.

На якому інструменті виконують п'єси? Скільки музикантів виконують п'єсу «Дощик»? Як композиторка передала музикою дощик?

Соло — один виконавець.
Дует — два виконавці.
Тріо — три виконавці.
Квартет — чотири виконавці.
Квінтет — п'ять виконавців.

А. Дубина. Гуцульська фантазія.

Як назвати групу виконавців, що виконують «Гуцульську фантазію»? На яких інструментах вони грають?

ДОЩИК

Музика *А. Мігай* Слова *Н. Кулик*

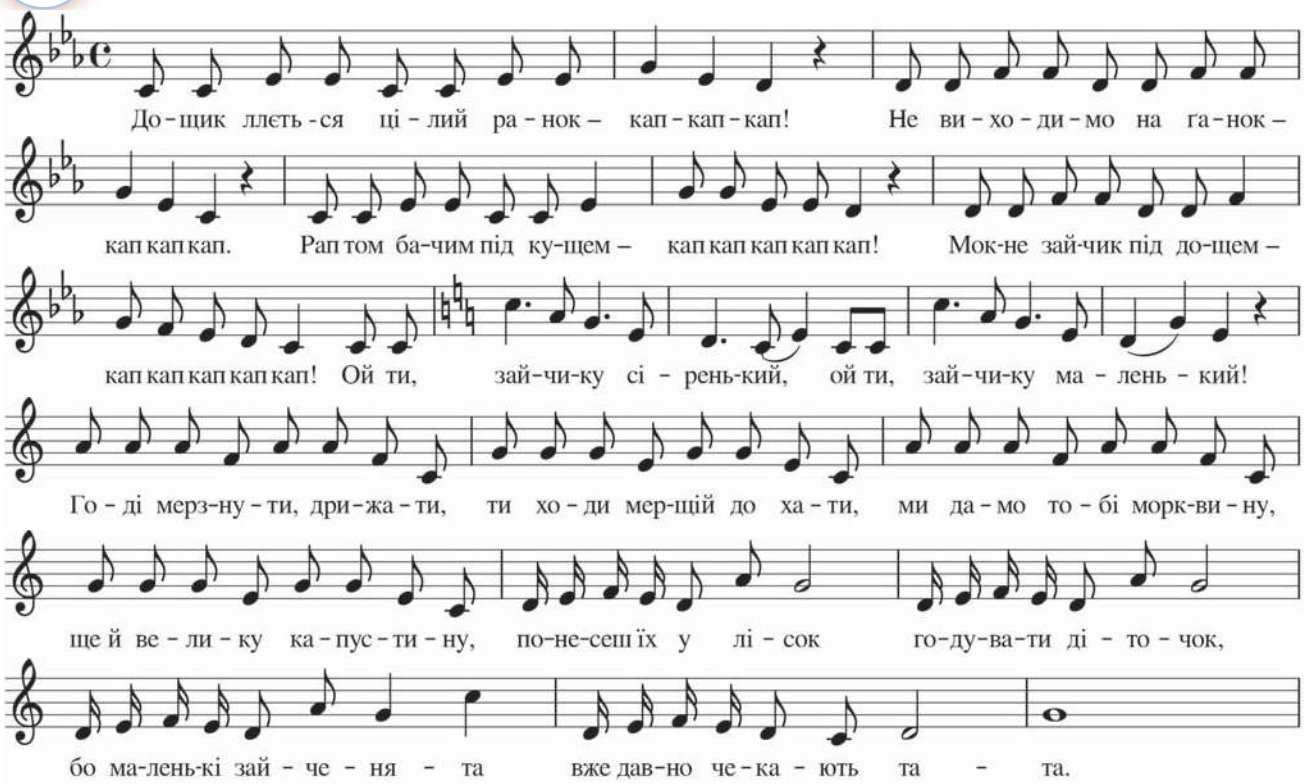

2. Дощик ллється цілий ранок.
Кап-кап-кап!
Мокра стежка, мокрий ґанок.
Кап-кап-кап!
Приспів.

Але зайчик поспішає.
Кап-кап-кап-кап-кап!
Для зайчат гостинці має.
Кап-кап-кап-кап-кап!

М/ф «Капітошка».

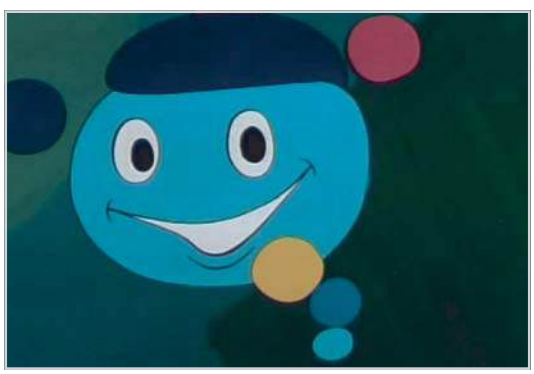

У вільний час ознайомся з байкою Леоніда Глібова «Музики». Як називається ансамбль музикантів із байки? Чи змогли вони виконувати музику? Чому?

8. Чарівність графіки і вокальної музики

У своїй творчості художники застосовують лінії та штрихи. Вони бувають різної товщини, світлі й легкі, темні та насичені. Зображуване передається плавними, хвилястими, прямими, ламаними лініями; щільними або прозорими штрихами. Характер ліній, штрихів залежить також від художнього матеріалу.

Порівняй краєвиди, виконані різними художніми матеріалами: твердими (фломастерами) і м'якими (пастеллю).

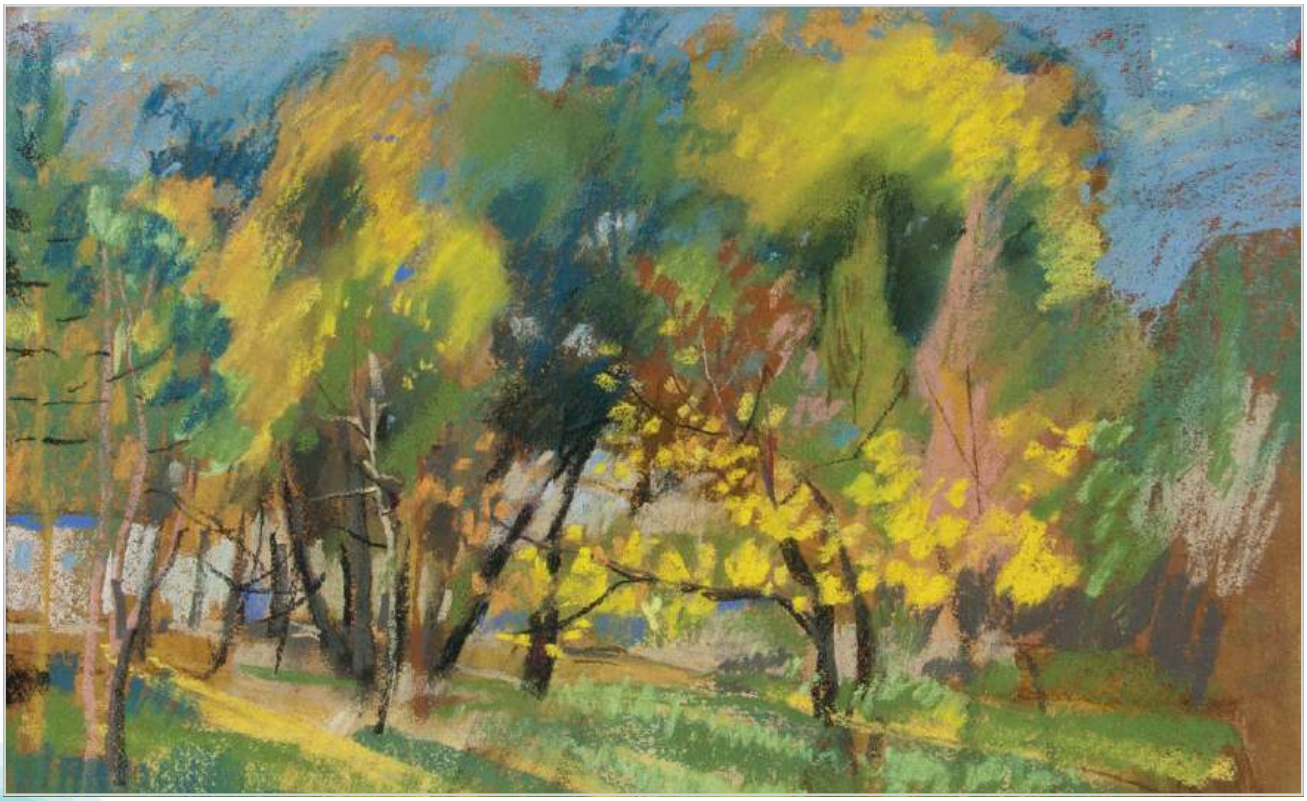

Потренуйся малювати кору дерев, мох, траву різними лініями і штрихами твердими та м'якими матеріалами.

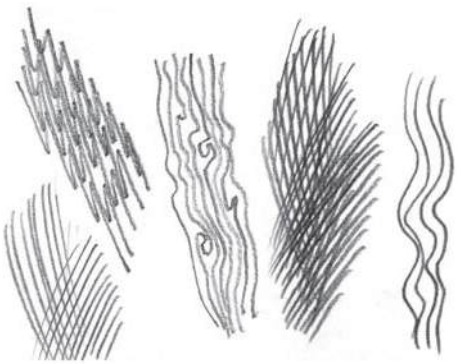

Лінії та штрихи, виконані твердими матеріалами

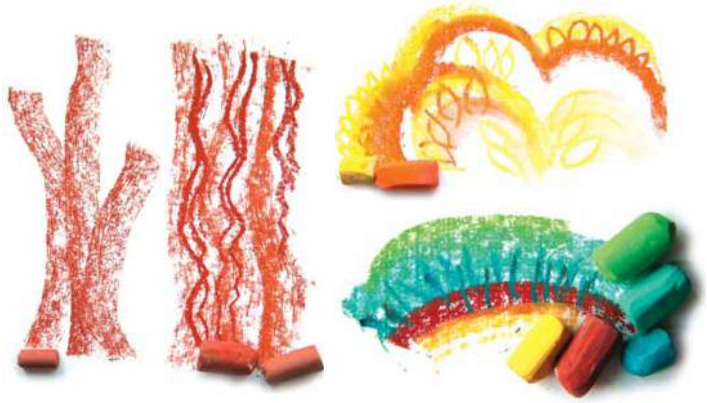

Лінії та штрихи, виконані м'якими матеріалами

Створи графічну композицію «Штрихи осені» (*пастель* або *кольорова крейда*). Застосуй різноманітні лінії та штрихи. Передай настрій природи за допомогою кольорів.

Влаштуйте шкільну виставку графічних робіт «Штрихи осені».

Коли тобі випаде нагода прогулятися осіннім лісом чи парком, назбирай різноманітних природних матеріалів (гілочок, листя, шишок, моху тощо) і створи з них композицію «Мотиви осені».

8. Чарівність графіки і вокальної музики

Виконавець, який виконує вокальну музику, називається **співак**. Співак повинен мати хороший голос і музичний слух. Він може співати з інструментальним супроводом або без нього. Співаки виконують композиторські та народні пісні. Кожен із них має свій голос.

Народна пісня супроводжує людину від самого її народження. І найпершу з них співають своїм діточкам матусі. Пригадай, як вона називається. Звісно, це **колискова** — пісня, під яку заколисують дитину. Мама співає ніжно, лагідно.

Українська народна пісня «Ой ходить сон» (у виконанні Н. Матвієнко, Квітки Цісик).
Українська народна пісня «Колискова» (у виконанні Злати Огнєвич).

Сопрано — високий жіночий або дитячий співочий голос.
Альт — низький жіночий або дитячий (хлоп'ячий) голос.

Про що співається в колисковій? Який голос у співачок? Який характер пісні? Який настрій викликає ця пісня? Охарактеризуй мелодію.

СПІВУЧА
ЛАГІДНА
ТИХА
ЛІРИЧНА
НІЖНА
СПОКІЙНА

КОТИКУ СІРЕНЬКИЙ

Українська народна пісня
Обробка М. Вериківського

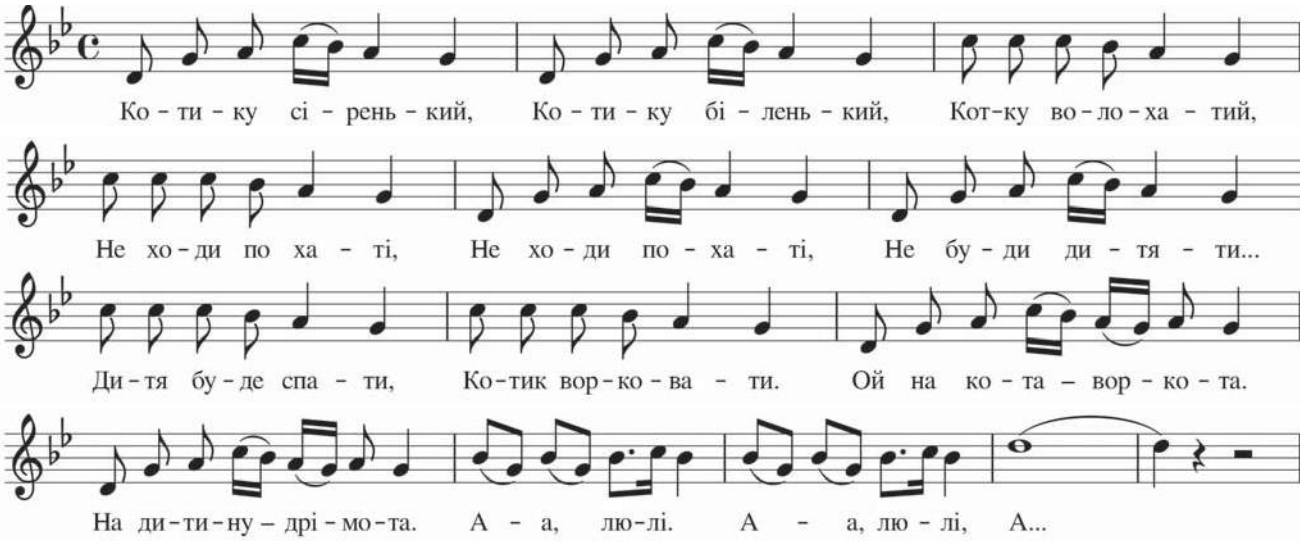

М/ф «Колискові світу. Українська».

Заспівайте колискову. Супроводжуйте розспів «А-а» грою на дзвіночках.

А- а- а- а. А- а- а- а.

9. Чарівність графіки і вокальної музики

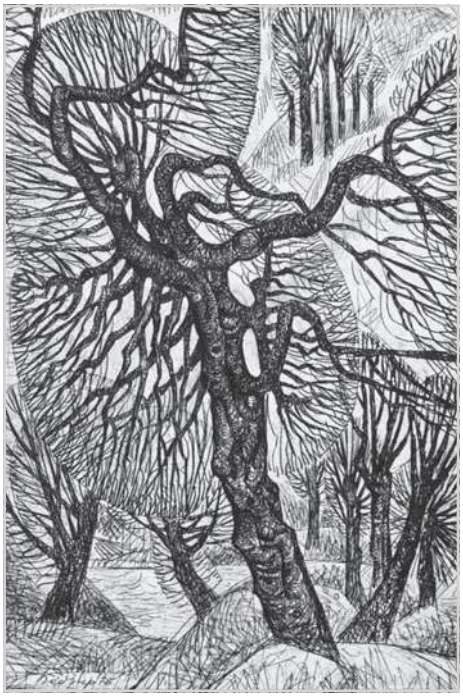

У королівстві Графіки запанувала осінь. Дерева казкового лісу втратили своє золоте листя і височіють тепер темними силуетами. Їх гілки, наче штрихи, сплелися в густому мереживі.

Знайди на ілюстраціях засоби виразності графіки: точки, лінії, штрихи, плями (силуети). Як вони допомагають передати сумні настрої осені?

Часто на картинах видно небокрай — **лінію горизонту**, яка знаходиться на рівні очей. Залежно від місця, з якого малює художник, горизонт на картині може бути високий, середній, низький.

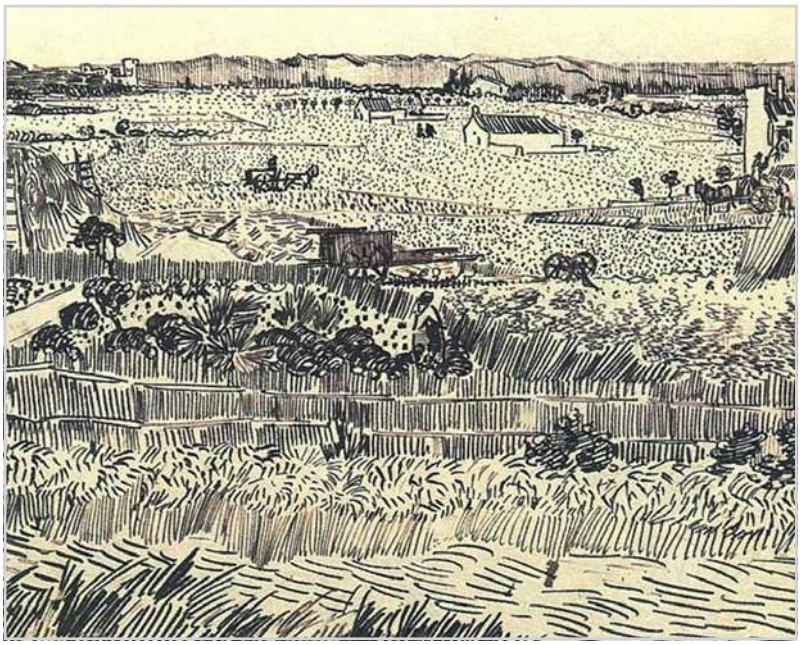

Визнач на картинах лінію горизонту. Поміркуй, де перебував художник, коли малював краєвиди: високо чи низько.

Намалюй дві композиції «Пригоди Вітерця» лініями та штрихами (*графітні олівці* або *фломастери*). Для цього поділи аркуш навпіл: на одній половині намалюй ліс, коли вітер відпочиває, а на другій — коли бешкетує. Наміть лінію горизонту.

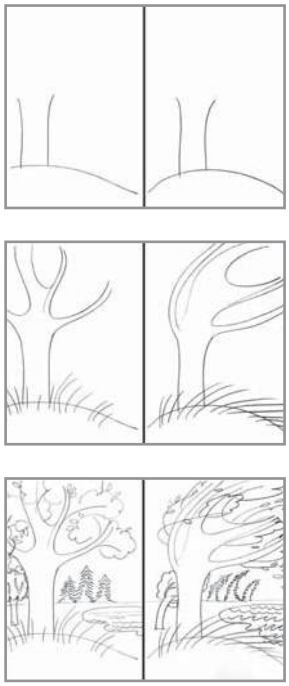

У вільний час придумай казочку про мандри Вітерця.

9. Чарівність графіки і вокальної музики

Співаки виконують пісні. Згадай, із чого складається пісня. Так, із заспіву і приспіву, що разом складають куплет. Пісні, як і інструментальну музику, може виконувати один, два, три й більше співаків. Вони утворюють різні ансамблі або гурти.

Соло — один співак.
Дует — два співаки.
Тріо — три співаки.
Квартет — чотири співаки.
Квінтет — п'ять співаків.

Дует

Тріо

Пісня «Рідна серцю Україна». Слова А. Бінцаровської, музика С. Родько (у виконанні дуету).
Українська народна пісня «Ой у гаю при Дунаю» (у виконанні тріо Мареничів).
Пісня «Вітаєм». Слова і музика Н. Савка (у виконанні дитячого гурту «Коліжанки»).

Послухай пісні, які виконують співаки різного складу. Чим відрізняється виконання? Визнач, як називаються гурти, відповідно до їхнього складу.

Скільки співаків виконують пісні? Вибери склад виконавців.

СОЛО ДУЕТ ТРІО КВАРТЕТ КВІНТЕТ

Виконайте пісні «Котику сіренький» і «Дощик» різним складом виконавців. Як називатимуться ваші гурти і скільки в них виконавців? Що змінилося у виконанні пісні?

Українська народна колискова «Котику сіренький».

Виконайте мелодію на бумвокерсах. Яку пісню нагадала мелодія? Виконуйте пісню різним складом виконавців, змінюючи динамічні відтінки. Супроводжуйте свій спів грою на бумвокерсах. Стежте за мелодією.

Гучно Тихо Тихо Гучно

Хо-дить гар-буз по го- ро- ду,

пи- та- єть- ся сво- го ро- ду.

10. Чарівність графіки і вокальної музики

Якою різною буває осінь! Вона зачаровує красою жовтого листя на тлі синього неба, дивує різноманітністю мелодій осіннього вітру. Осінь, наче пустотлива дівчинка: то весело струшує листя з дерев, то сумно прислухається до музики крапель холодного дощу. Тому і митці, створюючи художній образ осені, зображають її по-різному. Музикант тихо награє мелодію осені, а художник малює осінній краєвид або створює образ осені у вигляді дівчини з волоссям з осіннього листя.

Розглянь, які оригінальні образи осені створили художники! Проаналізуй, які природні матеріали використав митець, аби передати своє захоплення красою осені.

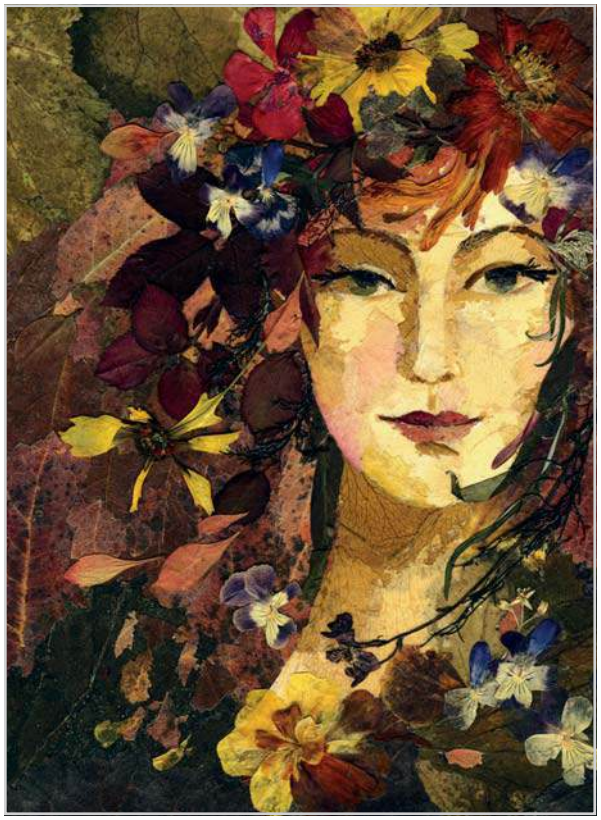

Створи образ осені в аплікації із природних матеріалів.

Варіант 1

Варіант 2

Варіант 3

Пригадай, які ти знаєш вірші та пісні про осінь.

У вільний час переглянь книжки з казками, оповіданнями для дітей. Порівняй літературних персонажів із образами, створеними художниками на ілюстраціях. Чи збігаються вони з твоїми уявленнями? Поділися думками із цього приводу з другом чи подругою.

10. Чарівність графіки і вокальної музики

Коли музику виконує невелика група музикантів, зокрема співаків, то утворюється ансамбль. Якщо співаків більше десяти, їх називають **хором**.

Музику можна виконувати плавно або переривчасто. Для цього є спеціальні позначки — **штрихи**: *легато* — зв'язане виконання — позначається лігою і *стаккато* — переривчасте — позначається крапкою під нотою або над нотою .

Пісня *«Квітка-душа».* Слова Д. Гольде, музика К. Меладзе (у виконанні Н. Матвієнко, хору).

Охарактеризуй манеру виконання співаків.

М'ЯКА

ПРОЗОРА

УРИВЧАСТА

РІЗКА

ВИРАЗНА

СІЯВ МУЖИК ПРОСО

Українська народна пісня

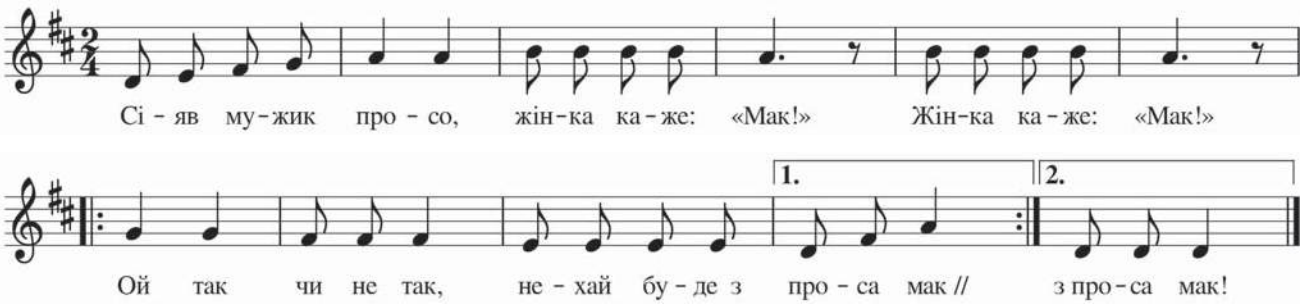

2. Зловив мужик рибку,
жінка каже: «Рак!» (*Двічі*)
Ой так чи не так,
Нехай буде з риби рак!

3. Зловив мужик сойку,
жінка каже: «Шпак!» (*Двічі*)
Ой так чи не так,
Нехай буде з сойки шпак!

Виконуйте пісню різним складом виконавців, змінюючи штрихи. Проспівайте пісню у ролях.

Виконайте ритмічний супровід до цієї пісні на стаканчиках. Четвертні тривалості стукайте двома руками одночасно, а восьмі — по черзі правою і лівою рукою.

У вільний час послухай пісні у виконанні Ніни Матвієнко. Поміркуй, чому її називають «берегинею української народної пісні» та «голосом душі українського народу».
За бажанням підготуй сторінку до лепбука «Видатні українські співаки».

11. Веселий зоопарк

Сьогодні ми з вами потрапили у королівство Скульптури. Для виготовлення скульптури митці використовують різні техніки й матеріали: ліплення із глини, висікання з каменю, різьблення по дереву, чеканку по металу.

Скульптуру, яку можна обійти кругом, називають **круглою**.

Скульптор виготовляє круглу скульптуру на станку, який обертається. Так він може оглядати свій витвір з різних боків.

Сьогодні скульпторам позують тварини із зоопарку. Вертка білка не в змозі всидіти на одному місці. А мавпі вдалося втихомирити маленьке мавпенятко. Он розважається щаслива родина бегемотиків.

Розглянь скульптури тварин. Проаналізуй особливості їх форми. Порівняй між собою розміри голови, тулуба, ніг. Чи вдалося скульптору передати в образах тварин певні емоції?

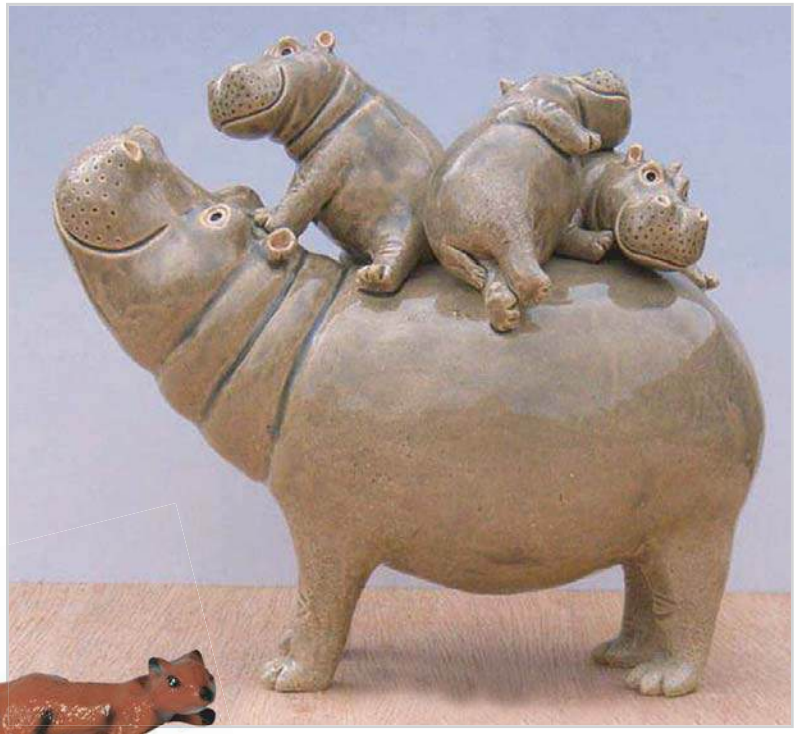

Щоб створити правдивий (реалістичний) образ тварини, скульптор передає особливості її хутра, шкіри, тобто наносить на поверхню скульптури певну ***фактуру****.*

Фактура — характер поверхні художнього твору.

Визнач скульптуру тварини на ілюстраціях за її фактурою.

Виліпи тварину, яка тобі подобається (*пластилін* або *глина*). Застосуй фактуру для надання образу виразності.

Варіант 1

Варіант 2

Об’єднайте скульптури у композицію «Веселий зоопарк».

Чи є у твоєму місті чи селі скульптури із зображенням тварин? Скульптуру якої тварини тобі хотілося б бачити біля дитячого майданчика або в парку?

11. Веселий зоопарк

Сьогодні ми потрапимо до зоопарку. Якби ти був композитором / була композиторкою, якою музикою ти передав би / передала б рухи тварин? Чи відрізнялася би музика ведмедя від музики мавпи? Чому?

Сьогодні ми послухаємо фортепіанну сюїту про звірів. П'єси в сюїті мають різні назви.

Сюїта — твір, який складається з кількох п'єс, різних за характером, але написаних на одну тему.

М. Степаненко. «Бегемот», «Мавпи», «Білочка» (із сюїти «Про звірів»).

- *Чи можна назвати ці п'єси програмною музикою? Чому? Яких тварин ти уявив/уявила, слухаючи музику?*
- *Пригадай свої враження від прогулянки зоопарком і порівняй їх із картиною Августа Маке. Якими музичними інструментами ти озвучив/озвучила б вихід кожного зі звірів? Вигадай танець цих тварин. Протанцюй.*

ЛЕВЕНЯ

Музика *В. Гребенюка* Слова *Н. Іванюка*

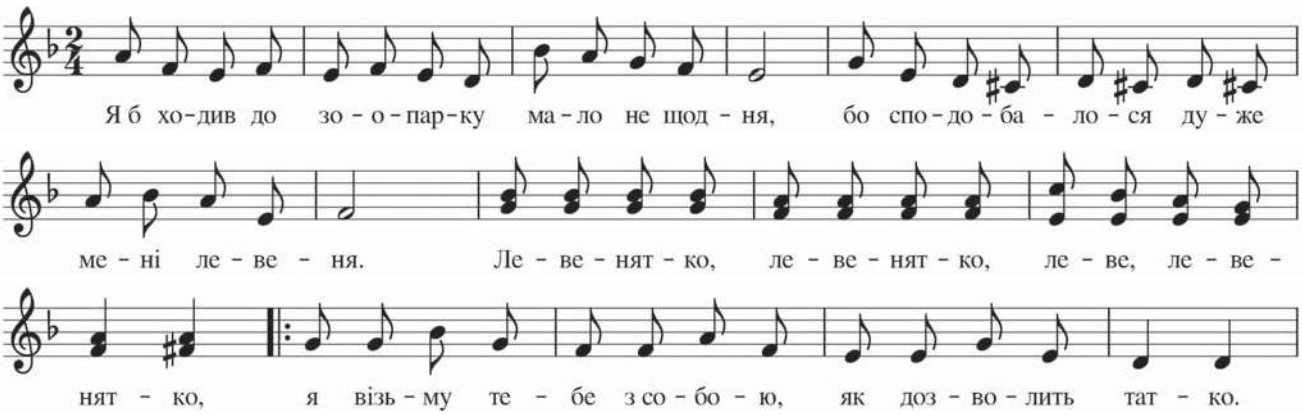

2. Я не хочу цуценятко й сіре кошеня,
бо подобається дуже мені левеня.

Приспів.

3. Я не буду шоколаду вимагать щодня,
якщо купить мені татко руде левеня.

Приспів.

Вибери слова, які характеризують музику п'єс, які ти послухав/послухала на уроці.

РЕГІСТР

ВИСОКИЙ **СЕРЕДНІЙ** **НИЗЬКИЙ**

ДИНАМІКА

ГУЧНО **ТИХО**

ТЕМП

ШВИДКИЙ **ПОВІЛЬНИЙ**

РИТМ

РОЗМІРЕНИЙ **УРИВЧАСТИЙ**

ЛАД

МАЖОР **МІНОР**

12. Веселий зоопарк

Захоплюючись світом природи, митці намагаються втілити її дивовижну красу не тільки у круглій скульптурі, а й у **рельєфі** — скульптурному зображенні, виконаному на площині. Серед рельєфів розрізняють **барельєф** і **горельєф**. *Барельєф* може на половину об'єму скульптури виступати із площини. *Горельєф* перевищує половину об'єму скульптури, а інколи майже повністю виходить із площини.

Порівняй зображення слона у круглій скульптурі та в рельєфі.

Рельєф (барельєф)

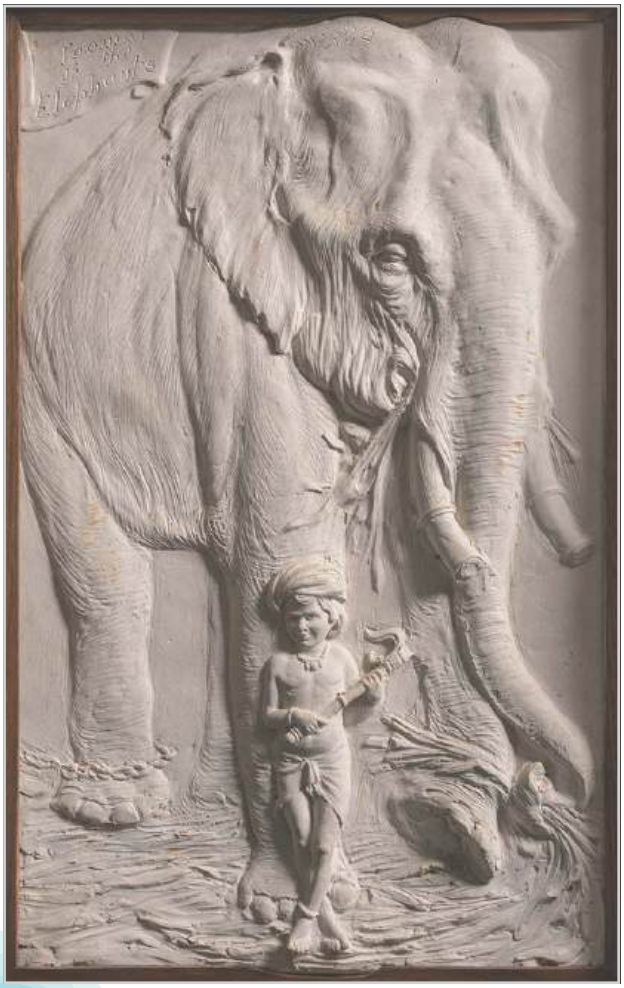

Рельєф (горельєф)

Кругла скульптура

Поміркуй, яку скульптуру кенгуру доцільно використати на огорожі зоопарку, а яку для фонтана.

Створи рельєф із зображенням тварин — зразок для виготовлення печива «Зоологічне» (*пластилін*). За потреби застосуй декор.

Варіант 1

Варіант 2

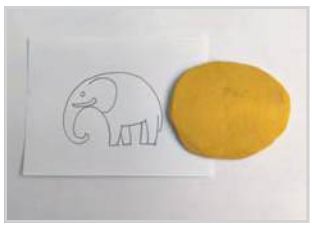

Визнач серед зображень зайчика графіку, живопис, круглу скульптуру і рельєф.

12. Веселий зоопарк

Французький композитор Каміль Сен-Санс написав сюїту «Карнавал тварин». Пригадай, що таке сюїта. З яких п'єс вона складається?

Послухай п'єсу «Кенгуру». Метушливі стрибки тварини композитор зображує за допомогою коротких звуків і пауз. Ти пам'ятаєш, що таке пауза? **Пауза** — це позначка мовчання у музиці. Паузи, як і ноти, бувають різними за тривалістю.

Тривалості пауз

ЦІЛА	ПОЛОВИННА	ЧЕТВЕРТНА	ВОСЬМА

К. Сен-Санс. «Кенгуру», «Слон» (із сюїти «Карнавал тварин»).

Як композитор «зобразив» кенгуру і слона? Чи відчутно в музиці, як стрибає кенгуру? Чи змінюються темп і ритм у цій п'єсі? Чи можна за допомогою музики здогадатися, що робить слон? Вибери танець, який виконує слон.

ПОЛЬКА

ГОПАК

ВАЛЬС

МАЗУРКА

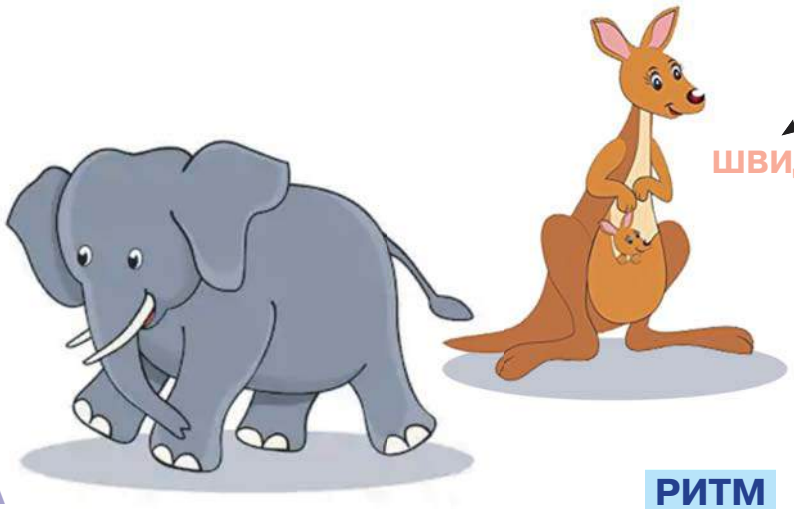

ТЕМП

ШВИДКИЙ ПОВІЛЬНИЙ

РИТМ

РОЗМІРЕНИЙ УРИВЧАСТИЙ

М/ф «Кріт у зоопарку».

Виконай пісню «Левеня» з рухами.

Пограй із друзями та подругами у гру «Таємничий знак». Створи картки із нот і пауз. Добери кожному знаку відповідну пару.

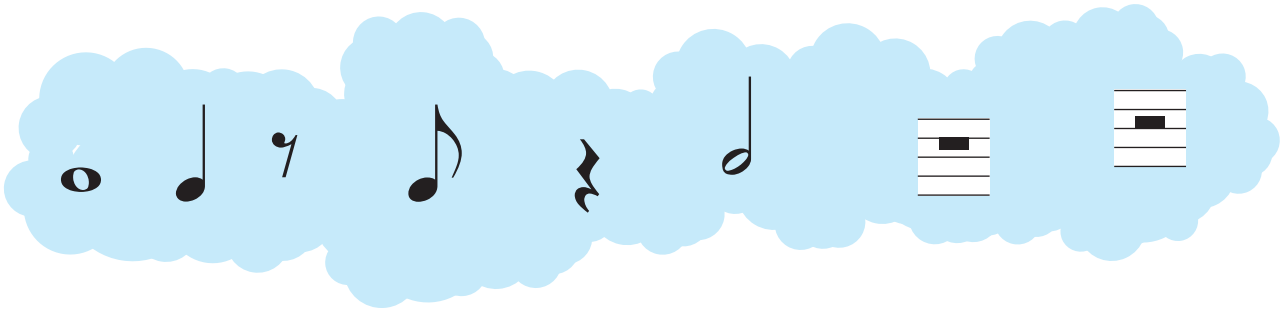

Варіант 1 (простіший)

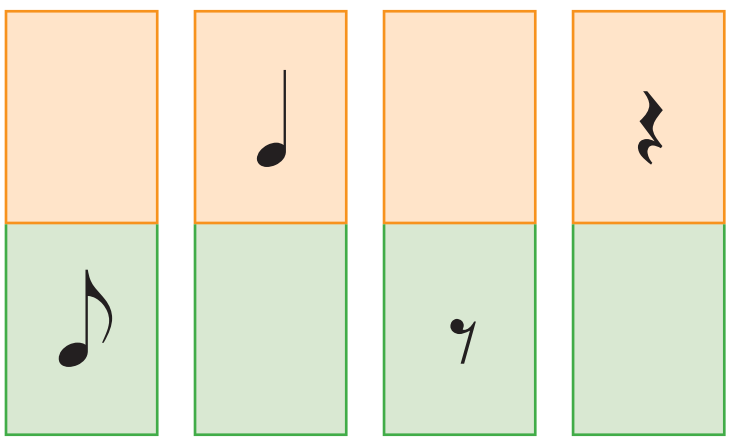

Варіант 2 (складніший)

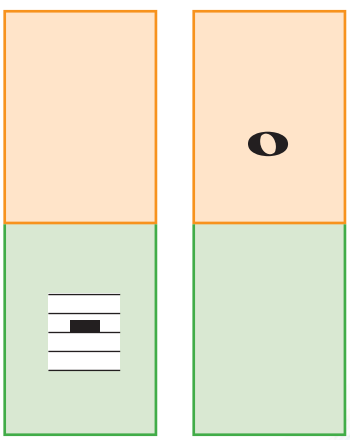

13. Зимові фантазії

Із настанням холодної зими різнокольорові стежинки чудової країни Образотворчого мистецтва поступово вкриваються білим снігом, що сиплеться із сірого неба. Зранку іній виблискує на гілках почорнілих дерев. Проте в цій суворості сірого, білого та чорного кольорів є своя принадність.

- *Поглянь, як художники милуються зимовими краєвидами. Зверни увагу на різноманіття відтінків сірого кольору на картинах.*

Потренуйся утворювати різні відтінки сірого кольору. Порівняй їх із білим та чорним кольорами.

Створи композицію «Зимова фантазія» (*гуаш* або *акварель*).

Варіант 1

Варіант 2

Придивися до кольорів зимової природи. Знайди серед них чорні, білі кольори та відтінки сірого кольору.

13. Зимові фантазії

Сьогодні ми відвідаємо балетну виставу. Пам'ятаєш, що таке балет? У ньому історія розповідається лише танцювальними рухами, які й передають характер музики. Окрім того, балетні історії герої розповідають за допомогою **міміки** та **жестів**.

Тож пориньмо у світ казки! Чи пам'ятаєш ти казку «Попелюшка» Шарля Перро? Композитор Сергій Прокоф'єв написав до неї музику. Так з'явився балет «Попелюшка».

С. Прокоф'єв. «Танок із віником», «Вальс», «Адажіо» (з балету «Попелюшка»).

Розкажи про свої враження від почутої музики. Які настрої та почуття вона передає? Як музика розкриває характер та вдачу Попелюшки? Як вона звучала? Вибери слова, що характеризують музику вальсу.

МЕЛОДІЯ, **ДИНАМІКА**, **ТЕМП**, **РИТМ**.

ГУЧНА

ПОВІЛЬНИЙ

ТИХА

ПОМІРНИЙ

ВЕСЕЛА

УРИВЧАСТИЙ

СУМНА

РОЗМІРЕНИЙ

М/ф «Попелюшка» (фрагмент).

Порівняй музику, яка звучала у балеті та в мультфільмі «Попелюшка». Який танець виконували на балу?

ЗИМОНЬКА-ЗИМА

Слова і музика *А. Мігай*

1. Стукає в вікно гостя чарівна,
знов до нас прийшла зимонька-зима.

Приспів:
Ой зима, зимонька-зима,
затанцює, заспіває, зимонька.
Ой зима, зимонька-зима
зачарує знову нас зимонька.

2. Вибігла надвір весела дітвора,
сипала сніжком зимонька-зима.

Приспів.

14. Зимові фантазії

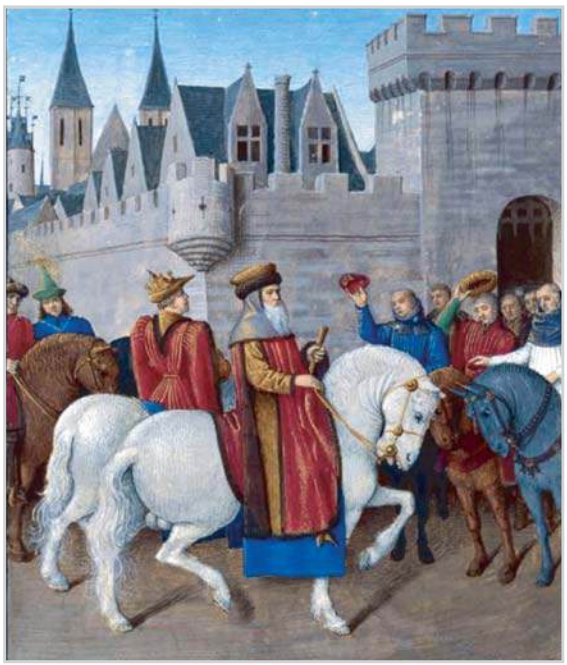

Як ти гадаєш, чи можливо насправді у житті потрапити в казку? Де можна відчути таїну давніх віків, доторкнутися до мурів, які чули і гуркіт гармат, і романтичні лицарські пісні?

Для цього тобі варто відвідати старовинний замок чи фортецю. Саме там часто розгортаються події казок і легенд.

Зазвичай історія старовинних споруд налічує кілька віків. Тому такі пам'ятки треба берегти від руйнування.

Розглянь зображення старовинних замків і фортець. Пригадай твори літератури, події в яких пов'язані із замками.

Знайди у спорудах об'ємні геометричні форми:

куб , *циліндр* , *конус* .

Розглянь, як вони поєднуються між собою.

Придумайте, як може виглядати казковий замок. Виготовте його в об'ємі з картону та паперу (використайте готові підручні матеріали: коробки, картонні рулони від паперових рушників тощо). За потреби домалюйте вікна, двері тощо.

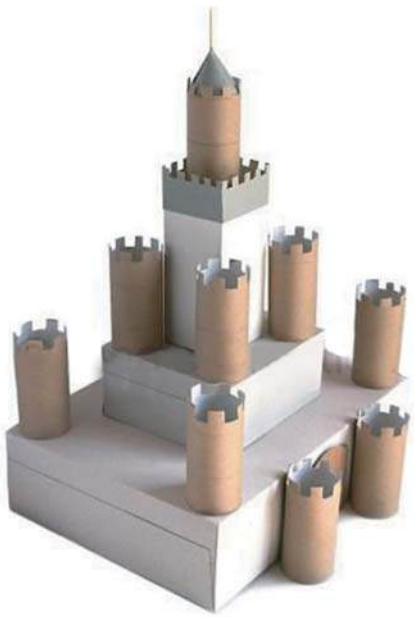

Досліди, чи є у твоєму краї пам'ятки старовинної архітектури. Що люди роблять для їх збереження? Обговори з однокласниками/однокласницями важливість збереження пам'яток старовинної архітектури.

14. Зимові фантазії

Сьогодні завітаємо до зимового палацу на бал. Саме там розгорталися події одного з найвідоміших балетів у світі, який називається «Лебедине озеро». Написав його Петро Чайковський.

Ти пам'ятаєш, хто є учасниками балету? Балерини, танцівники, **кордебалет** (група танцівників/танцівниць) та оркестр. Балет складається з окремих танців, які виконують соліст і кордебалет. Танці бувають **класичними** та **характерними**. *Характерними* називають танці, рухи яких близькі до народних.

В основу сюжету балету покладено старовинну народну німецьку легенду про прекрасну принцесу Одетту, яку злий чаклун перетворив на лебедя.

П. Чайковський. «Танець Одетти», «Танець маленьких лебедів» (із балету «Лебедине озеро»).

Що можна уявити, слухаючи цю музику? Який характер танців? «Танець маленьких лебедів» класичний чи характерний? Якою ти уявляєш Одетту? Які рухи виконує Одетта, а які маленькі лебеді?

М/ф «Принцеса-лебідь».

Виконай пісню «Зимонька-зима». Вибери музичний інструмент для супроводу ходи зимоньки-зими.

Поміркуй, як рухи танцівників на балетній сцені передають характер музики.

Виберіть музичні інструменти і виконайте в ансамблі з учителем «Танець маленьких лебедів».

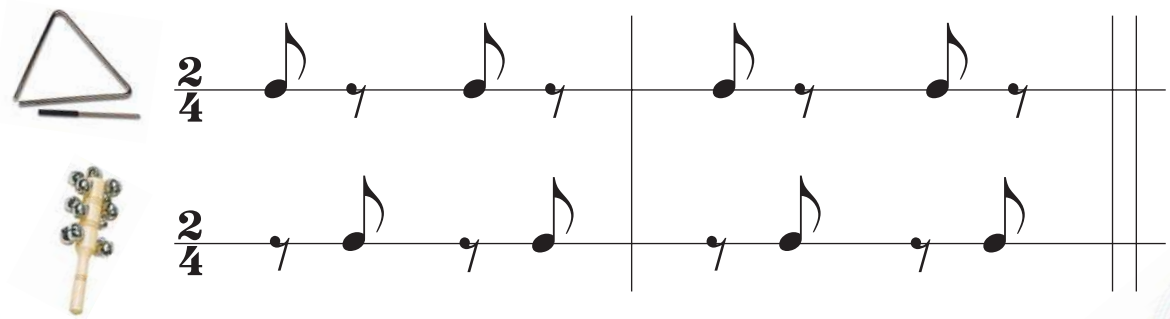

15. Зимові фантазії

Як весело розважаються мешканці країни Образотворчого мистецтва взимку! Чарівниця Гармонія катається на санчатах. Король Декор спускається з гір на лижах. Королева Композиція допомагає маленьким скульпторам ліпити снігову бабу. Юні художники весело граються у сніжки. А митці залюбки зображають учасників зимових розваг у русі.

- *Чи є серед зображених на малюнку дитячих розваг такі, які полюбляєш ти? Які емоції викликають у тебе зимові розваги на свіжому повітрі?*

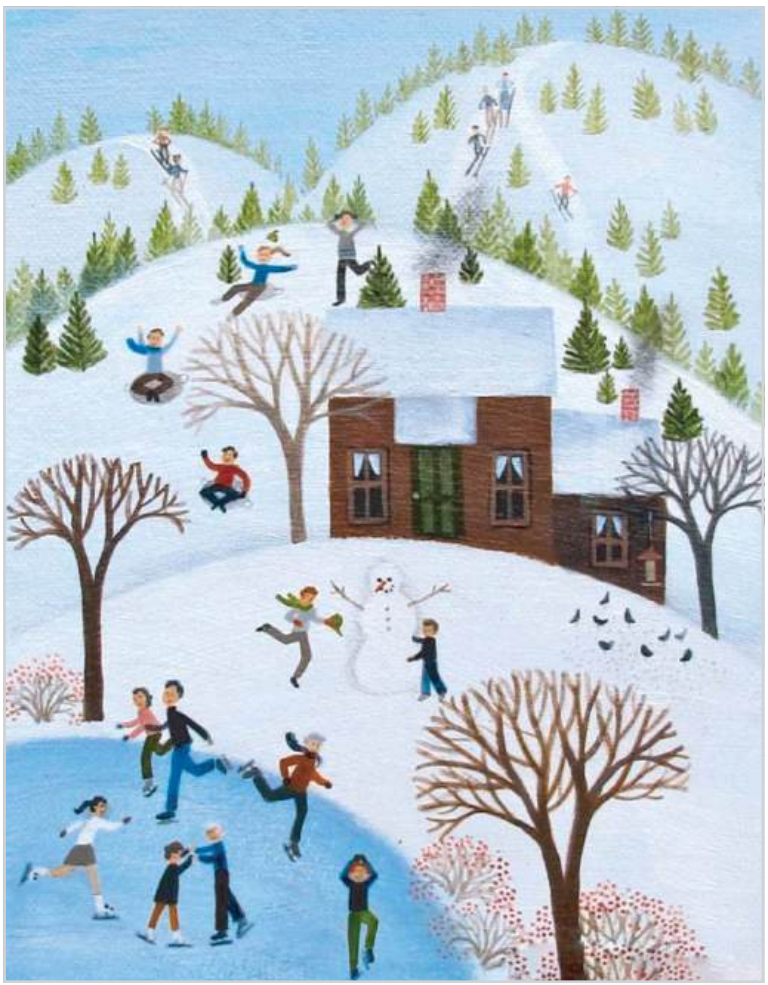

Розглянь зображення дітей, які весело проводять дозвілля на ковзанці. Зверни увагу, як художник передав їхні рухи.

Намалюй зимові розваги дітей (*гуаш, білий* або *тонований папір*). Зобрази снігопад за допомогою прийому набризку.

Варіант 1

Варіант 2

Намагайся більше часу проводити на свіжому повітрі, грайся із друзями в рухливі ігри. Це не тільки корисно для здоров'я, а й дасть тобі можливість спостерігати красу рухів людини.
У вільний час придумай розповідь за картиною.

15. Зимові фантазії

Балетна вистава триває... У замку зараз бал, на якому принц має обрати собі наречену. Розпочинаються танці.

Один танець змінюється іншим. Гості з Італії виконують «Неаполітанський танець». Далі — «Іспанський танець». Які інструменти допомагають танцівникам витримувати ритм? Ти, певно, здогадався/здогадалася, що це кастаньєти! А ось і «Угорський танець» — чардаш, який складається із двох частин: повільної та швидкої.

П. Чайковський. «Неаполітанський танець», «Іспанський танець», «Угорський танець (із балету «Лебедине озеро»).

Який характер танців? Які ці танці — класичні чи характерні?
Виконай ритмічний супровід до угорського танцю.
Послухай іще раз «Іспанський танець». Зіграй на кастаньєтах ритмічний супровід.
Вибери слова, які характеризують музику танців.

ШВИДКИЙ	ПОВІЛЬНИЙ	ВЕСЕЛИЙ	ЗАПАЛЬНИЙ	КОМІЧНИЙ
ЕНЕРГІЙНИЙ	ТРИВОЖНИЙ	НЕСПІШНИЙ	БАДЬОРИЙ	ЛІРИЧНИЙ
МАРШОВИЙ	ВЕЛИЧНИЙ	УРОЧИСТИЙ	ПРУЖНИЙ	ЛЕГКИЙ

М/ф «Барбі і лебедине озеро».

ДЗВОНИКИ ДЗВЕНЯТЬ (JINGLE BELLS)

Музика і слова Дж. П'єрпонта (фрагмент)

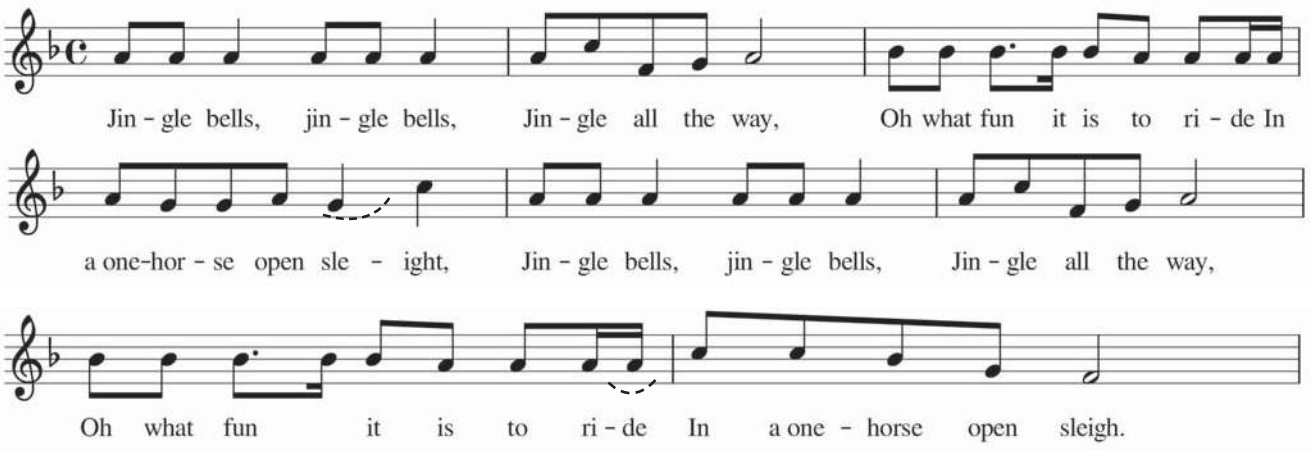

16. Секрети жанрів і форм

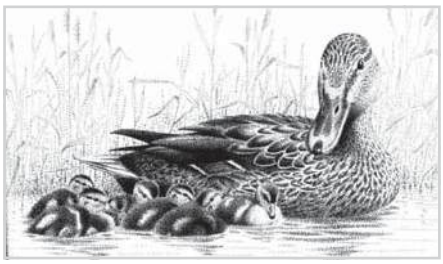

Поміркуй і скажи, що найбільше цікавить і приваблює митців. Що вони зображають на картинах, у скульптурах? Звичайно, людей, тварин, природу, світ речей, різні події. За змістом зображуваного виокремились такі **жанри мистецтва**: **портрет, пейзаж, натюрморт, анімалістичний**.

Якщо митець хоче зобразити людину, передати її зовнішню схожість, настрій, можливо, професію чи захоплення, він створює *портрет*. Коли художник відображає на полотні природу, він малює *пейзаж*. Прагнучи передати красу звичайних речей, митець створює *натюрморт*.

Спостерігаючи за тваринами, милуючись, наприклад, граційністю оленя чи тендітністю пухнастих пташенят, художник зображає їх в *анімалістичному жанрі*.

Які жанри мистецтва представлені на ілюстраціях? Чи є серед них твори графіки?

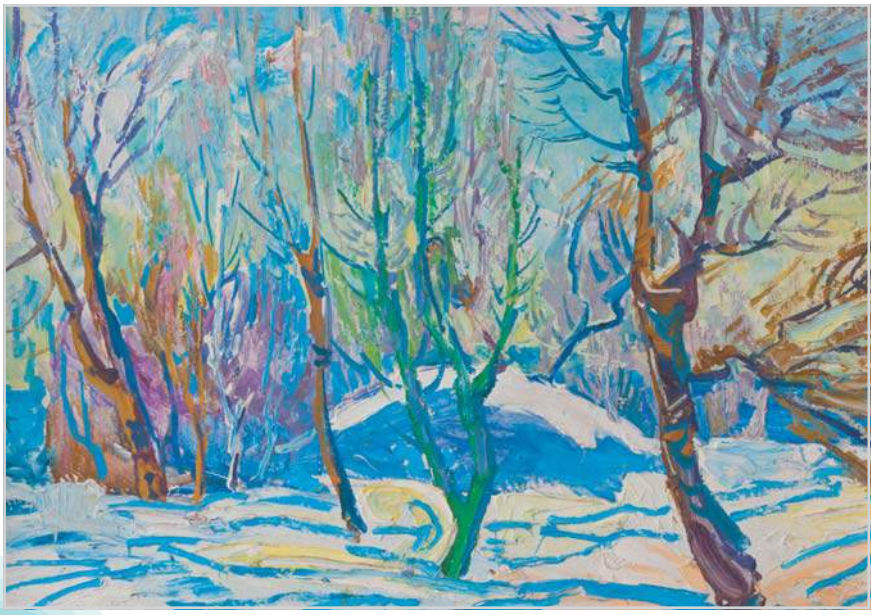

Виконай замальовки в одному з жанрів: **портрет** друга або подруги, **пейзаж** міста (села), **натюрморт** із предметів побуту (*художні матеріали на вибір*). Спочатку наміть олівцем композицію.

Варіант 1

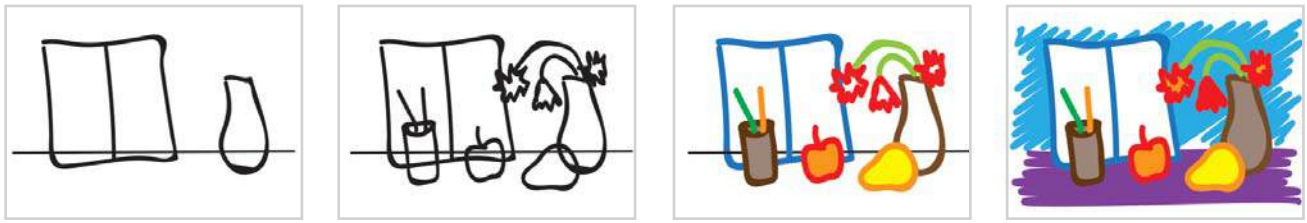

Варіант 2

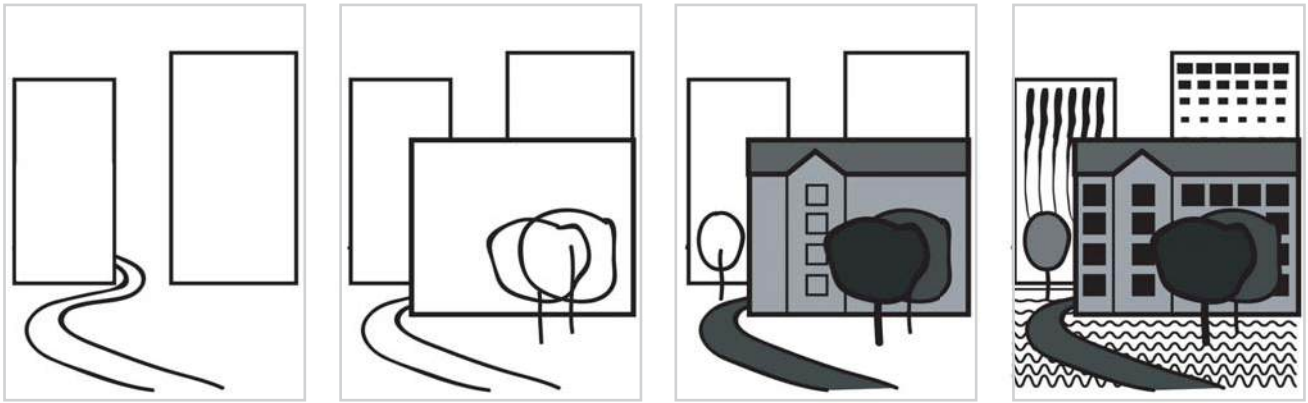

Варіант 3

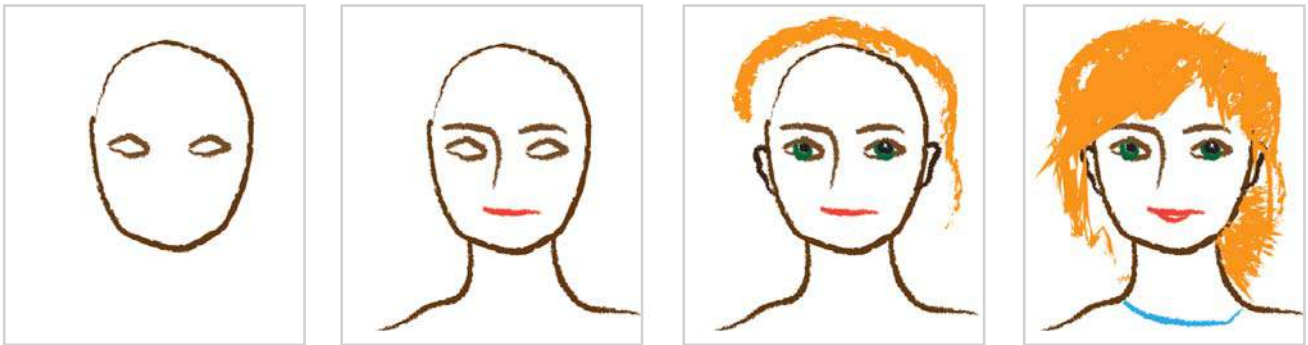

Разом з однокласниками/однокласницями підготуйте тематичні виставки малюнків за жанрами, наприклад «Портрети друзів та подруг», «Українські краєвиди», «Світ речей у натюрморті», «Тварини — домашні улюбленці».

Розпочни виготовлення лепбука за жанрами.
Досліди, картини яких жанрів розміщені в коридорах твоєї школи.

16. Секрети жанрів і форм

Музика розвивається... Мотиви складаються у фрази, а із фраз і тем утворюється музичний твір, який має свою **форму**. Форма відповідає змісту музики, яку задумав створити автор.

Композитора можна порівняти з архітектором. Аби побудувати будинок, зодчий спочатку створює його план — форму-конструкцію. Для втілення свого задуму композитор також вибудовує план музичного твору. Музична форма може складатися з **однієї**, **двох**, **трьох** і **більше** частин.

Одна частина

У країні Музики найпростіша форма — **одночастинна**.

В одночастинній формі пишуться невеликі вокальні та інструментальні музичні твори.

Т. Остен. Маленький ельф.
Французька народна пісня «Пастух».

У якій формі написано ці твори? Як змінюється мелодія та динаміка? Який характер твору «Маленький ельф»? За допомогою яких засобів музичної виразності композитор передав кроки ельфа? Якими звуками за висотою композитор зобразив ельфа? Чи можна назвати цей твір «Великан»?
На якому інструменті грає пастушок? Послухай іще раз пісню «Пастух». Зімітуй рухами гру пастушка на сопілці. Який із прослуханих творів співзвучний картинам?

ЩО СКАЗАЛО СОНЦЕ

Музика *Г. Васіної* Слова *М. Сингаївського*

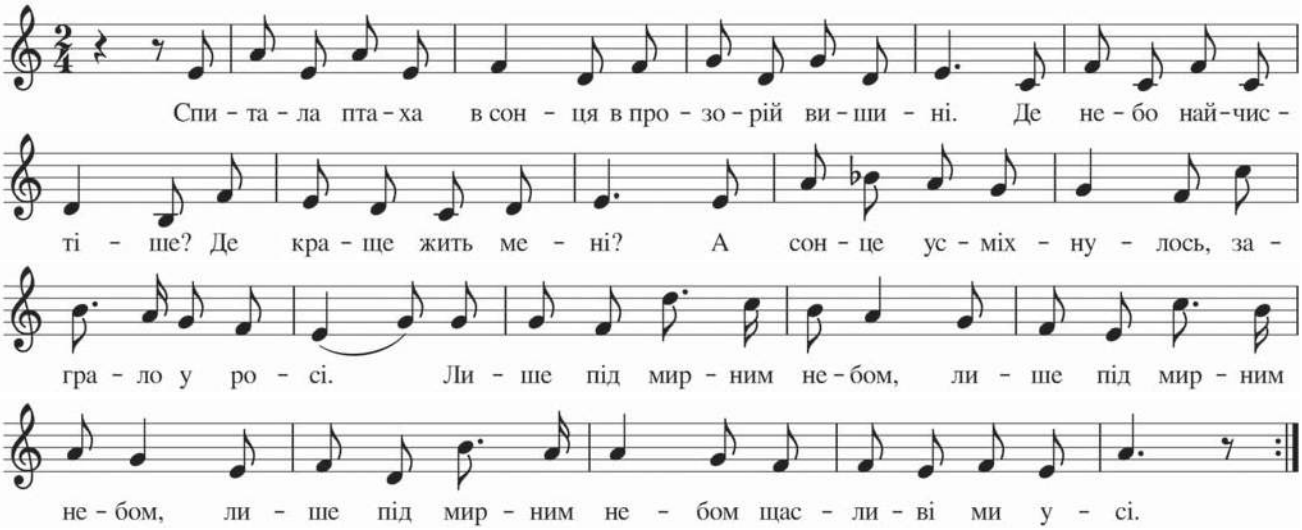

2. Спитала квітка в сонця:
— Коли мені цвісти?
Щоб ти для нас тепліше
світило з висоти?
А сонце усміхнулось —
заграло у росі:
— Лише під мирним небом (*Тричі*)
щасливі ми усі!

3. Спитали діти в сонця:
— Як мир нам зберегти?
Щоб в злагоді і щасті
жили і ми, і ти?
А сонце усміхнулось:
— Ми — як одна сім'я.
Коли щасливі птахи,
коли щасливі квіти,
коли щасливі діти, —
щасливе з вами я!

Уяви, що ти композитор/композиторка. Створи мелодію на слова свого улюбленого вірша. Проспівай друзям та подругам. Поекспериментуй із темпом та динамікою. Як змінюється музика?
Покажи пластичними рухами танець ельфів.

17. Секрети жанрів і форм

У **натюрмортах** художники часто малюють квіти, овочі та фрукти, предмети побуту, наприклад красивий посуд або книжки чи музичні інструменти тощо. Так, милуючись звичайними речами, вони допомагають глядачеві побачити їх красу.

Спробуймо разом розгадати таємницю краси натюрмортів! У країні Образотворчого мистецтва закони краси встановлює королева Композиція. Вона завжди допомагає художникам гармонійно розміщувати і поєднувати на картині головні та другорядні предмети.

Щоб привернути увагу глядача до головного, його розміщують у центрі композиції. Митці виділяють центр композиції кольором та розміром.

Визнач, що є центром композиції в кожному натюрморті. Який із них тобі найбільше подобається?

Якщо художник не мав на меті привернути увагу до певного предмета, то картина може і не мати центра композиції.

У якому із двох натюрмортів немає центра композиції? Обґрунтуй свою думку.

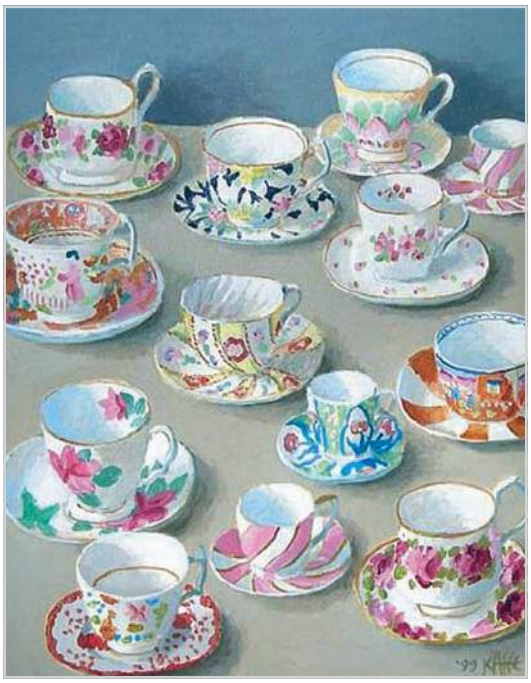

Створи аплікацію «Ранковий натюрморт» із посуду для чаювання (*кольоровий папір*). Головне розмісти в центрі композиції.

У вільний час створи на кухонному столі композицію зі справжнього посуду. Як ти розмістиш предмети? Допомагаючи дорослим накривати на стіл, намагайся красиво розміщувати посуд, серветки тощо.

17. Секрети жанрів і форм

Як ти пам'ятаєш, у музичному творі може змінюватися динаміка, темп і лад. Такі зміни бувають непомітними, поступовими. Однак інколи вони виникають досить раптово. Такий прийом у музиці називається **контрастом**, що означає «протилежність».

На контрасті будується музичний твір **двочастинної** форми.

Двочастинна форма

Р. Шуман. Веселий селянин.
П. Чайковський. Шарманщик співає (із циклу «Дитячий альбом»).

Яким ти уявляєш селянина, слухаючи музику? Чи можна цю п'єсу назвати «Сердитий селянин» або «Сумний селянин»? Як зміниться настрій п'єси, якщо темп музики прискорити чи уповільнити?

Поміркуй, чому композитор назвав п'єсу «Шарманщик співає».
Чи завжди настрій у творах однаковий? Скільки частин у цих творах? У якій формі їх написано?

У **куплетній формі** пишуть пісні. Пригадай і назви частини куплету. Ідеться про пісні, які складаються із заспіву та приспіву.

Куплетна форма

Для того, щоб не плутати ритми п’єс, поряд із музичним ключем на варті стоїть **музичний розмір**. Коли побачиш ось такий розмір такта, лічи на два:

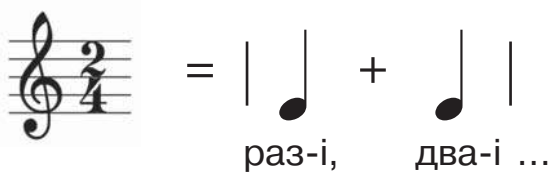

М/ф «Дитячий альбом».

Виконай пісню «Що сказало сонце». У якій формі її написано?

Знайди відповідність між назвою твору та його формою.

«Веселий селянин»

«Пісня пастушка»

«Шарманщик співає»

«Маленький ельф»

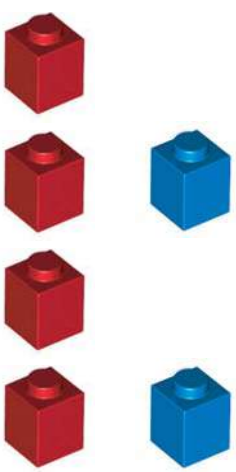

18. Секрети жанрів і форм

Природа, особливо квіти, часто надихають митців до творчості. Форма листя, стебел, пелюсток рослин вражає своєю гармонійністю і красою. Тому серед натюрмортів найпоширенішим є саме квітковий натюрморт.

Композиція картини може бути *симетричною*. Якщо таке зображення умовною лінією розділити навпіл, то його ліва і права частини будуть однаковими. Якщо ці частини різні — композиція картини *асиметрична*.

Визнач на ілюстраціях симетричну й асиметричну композиції.

Залежно від задуму, художники створюють композиції в різних форматах: овальному, круглому, трикутному, квадратному. Найбільш поширений формат — прямокутний.

Проаналізуй, як композиція кожної картини підпорядкована її формату.

Створи симетричну або асиметричну композицію «Квіти на підвіконні» (*кольорові олівці*). Вибери формат, який тебе зацікавив.

Варіант 1

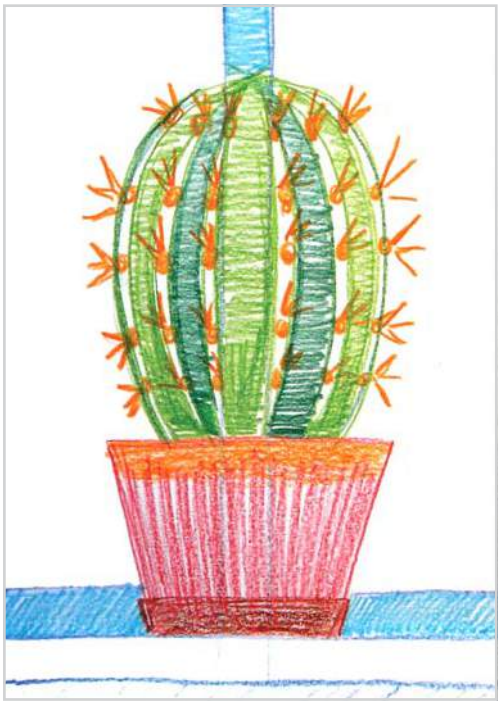

Варіант 2

Придивляйся до рослин, досліджуй і милуйся листям, квітками, плодами. Від споглядання яких рослин ти отримуєш задоволення? У вільний час разом з батьками знайди в мережі Інтернет картини із зображенням таких рослин.

18. Секрети жанрів і форм

Створюючи музику в **тричастинній** формі, композитор також застосовує контраст. Зазвичай третя частина повторює першу, а друга має зовсім інший характер. Якщо музика першої і третьої частин весела, то другої може бути сумною. Або якщо перша і третя частини написані в мажорі, то друга буде у мінорі.

Один із фортепіанних творів Миколи Лисенка має назву «Експромт», що означає «швидко створений».

М. Лисенко. Експромт ля мінор.

Який характер музики? Як вона змінюється? Який темп музики? Яку роль відіграють штрихи й акценти? Визнач форму п'єси. Яка частина повторюється? Вибери слова, що характеризують музику кожної частини.

НИЗХІДНА

ТИХО-ГУЧНО

РІВНОМІРНИЙ

ВИСХІДНА

НЕРІВНОМІРНИЙ

СТРИБКОПОДІБНА

ПОВІЛЬНИЙ

МАЖОР

ШВИДКИЙ

МІНОР

ПОМІРНИЙ

ГУЧНО-ТИХО

НЕХОЧУХА

Слова і музика *Н. Савка*

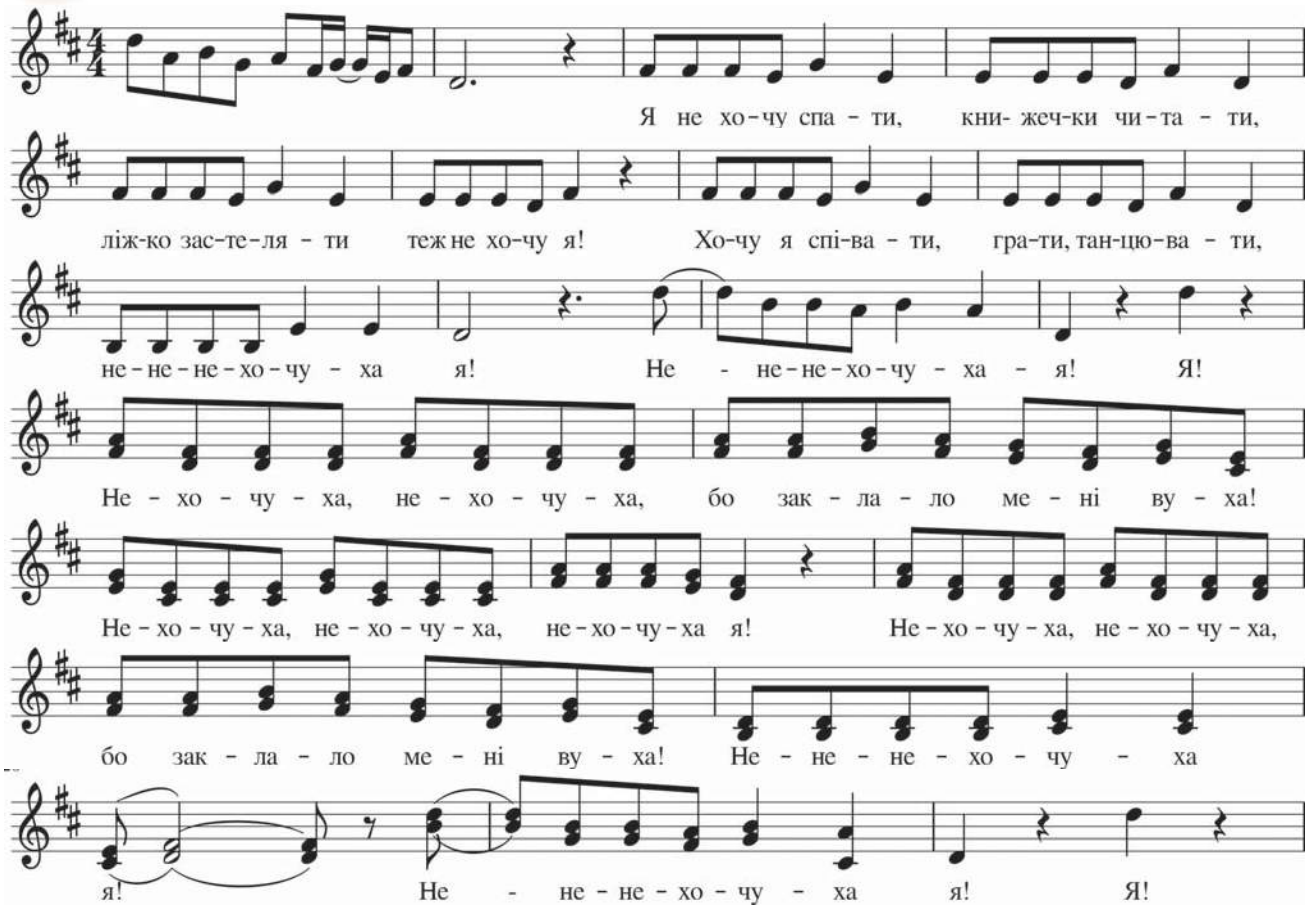

2. Я не хочу знати, літери писати,
цифри рахувати теж не хочу я!
Хочу я співати, грати, танцювати,
не-не-нехочуха я! Не-не-нехочуха я! Я!
Приспів.

Виконайте на клавесах ритмічні композиції.

1

2

3

Досліди, які контрасти бувають у природі.

19. Секрети жанрів і форм

Мандруючи чарівними мистецькими стежинками, перепочинемо в королівстві Живопису. Розкладемо смачний солодкий десерт — різні за формою, розміром, кольором тістечка, цукерки, фрукти. Яка красива вийшла *композиція*! Так і хочеться намалювати *натюрморт*!

Розглянь, як цікаво художники розмістили на столі фрукти і посуд. Зверни увагу, що предмети, які розташовані на столі ближче до нас, частково загороджують віддалені предмети.

Зверни увагу, що предмети, які розташовані ближче до нас, на картині зображені нижче, а віддалені — вище.

Визнач, кулька якого кольору найближче до глядача, а яка — найдалі.

Намалюй натюрморт із улюблених фруктів (*гуаш*). Порівнюй їх за формою, розміром, кольором. Застосуй прийом загородження.

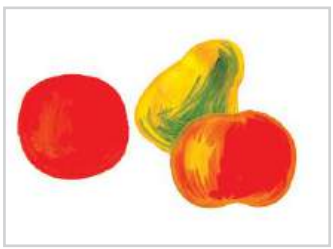

Обговоріть намальовані натюрморти: що вдалося найкраще, як можна удосконалити роботи.

У вільний час придумай і намалюй рекламну картинку «Смачний десерт» для ТВ-передачі «МайстерШеф. Діти».

19. Секрети жанрів і форм

Напевно, тобі не раз доводилося чути, як основна тема в музичному творі повторюється декілька разів. Можливо, ти помітив/помітила, що вона змінюється. Така форма називається **варіаційною**. У першій частині звучить головна тема, а в наступних вона змінюється, тобто варіюється.

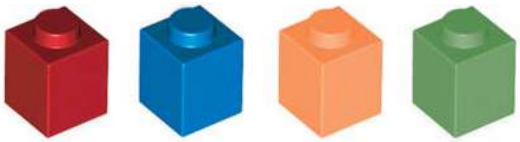

Варіації — це музичний твір, у якому основна тема зазнає різноманітних змін.

В.-А. Моцарт. Варіації на тему французької народної пісні «Пастух».
М. Різоль. Варіації на українські народні теми.

Як змінилися мелодії народних пісень в інструментальних творах? Що вплинуло на ці зміни? Чи змінився ритм? Що можна уявити, слухаючи цю музику? Пошукай зв'язок між звуковою картиною у варіаціях та живописною картиною.

Один із творів, який ти прослухав/прослухала, написаний для **баяна**. Цей музичний інструмент належить до групи клавішних, які походять від численних гармонік. До цієї групи також належить і **акордеон**.

Іноді ці інструменти плутають. Але баян і акордеон мають певні відмінності. Права клавіатура акордеона обладнана чорними та білими клавішами, як у фортепіано, а ліва — кнопками. Тоді як у баяна кнопки з обох боків. Також у кожного з цих інструментів своє особливе звучання. Об'єднує їх те, що для отримання звуку музикант має привести в рух повітря, розтягнувши міхи.

Баян

Акордеон

Коли побачиш ось такий розмір такта, лічи на три: раз-і, два-і, три-і... раз-і, два-і, три-і...

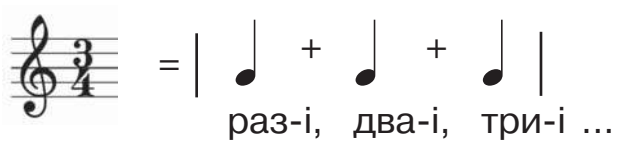

Визнач розмір музичних фрагментів. Проплескай, рахуючи вголос.

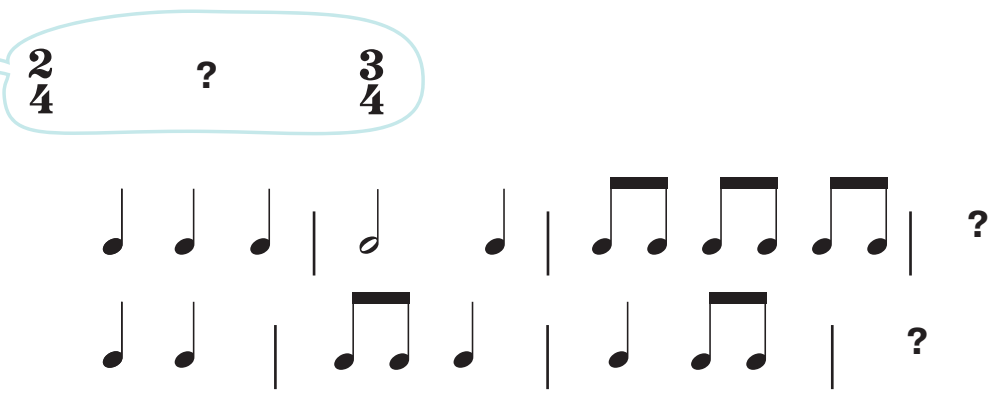

Виконай пісню «Нехочуха».

Об'єднайтеся у групи. Підготуйте картки-візитівки «Баян», «Акордеон» для лепбука «Музичні інструменти» (на вибір одну картку від групи).

20. Портрет і пейзаж

Добре, що митцям подобається писати портрети! Інакше ми ніколи не дізналися б, як виглядали люди в давнину, які мали зачіски, як одягалися і чим цікавилися. Окрім цього, з портрета можна довідатися про характер людини, відчути її настрій. Саме тому й досі *портрет* є одним із найпопулярніших жанрів.

На портреті можна побачити, як одну людину, так і пару або групу — родину, друзів тощо.

Людина може бути намальована на повний зріст або до пояса, у вигляді погруддя або зображена лише її голова. Якщо художник зображує самого себе — це *автопортрет*.

Визнач портрети, які виконано у графіці, живописі, скульптурі. Який, на твою думку, настрій портретованих осіб?

Намалюй автопортрет (*гуаш*). Передай у ньому свій настрій.

Створіть спільну композицію «Моя шкільна родина». Наклейте намальовані автопортрети на великому аркуші.

У вільний час розглянь портрети дітей і придумай за картинами коротку історію про хлопчика або дівчинку. Зверни увагу на вирази їхніх облич, одяг, навколишні предмети. Поміркуй, якими могли би бути захоплення цих дітей.

20. Портрет і пейзаж

Весело й радісно проводити свій час із друзями! Подивися на своїх однокласників/однокласниць. Чи схожі вони між собою? Чи однаково звучать їхні голоси? Як ти їх розрізняєш? Для того, щоб залишити спогади про своїх друзів, можна зробити фото, намалювати їхні портрети. А чи можливо створити музичний портрет людини?

Д. Кабалевський. Три подружки.
В. Подвала. Капризуля.

Які характери в подружок? Чи вдалося композиторам створити «портрети» дівчаток? Вибери слова для визначення характерів усіх головних героїнь музичних п'єс. Вигадай подругам імена. Зобрази дівчат мімікою і жестами. Поміркуй, чи може композитор «написати» портрет людини так само, як це робить художник.

ДЗВІНКО
ВЕСЕЛО
ГРАЙЛИВО

ПОХМУРО
СЕРДИТО
НЕЗАДОВОЛЕНО

СУМНО
ЖУРЛИВО
ЖАЛІБНО

Канон —
виконання музики, в якому один голос виконує мелодію, а другий повторює її без змін з невеликим запізненням.

ВИЙДИ, ВИЙДИ, ІВАНКУ

Українська народна пісня

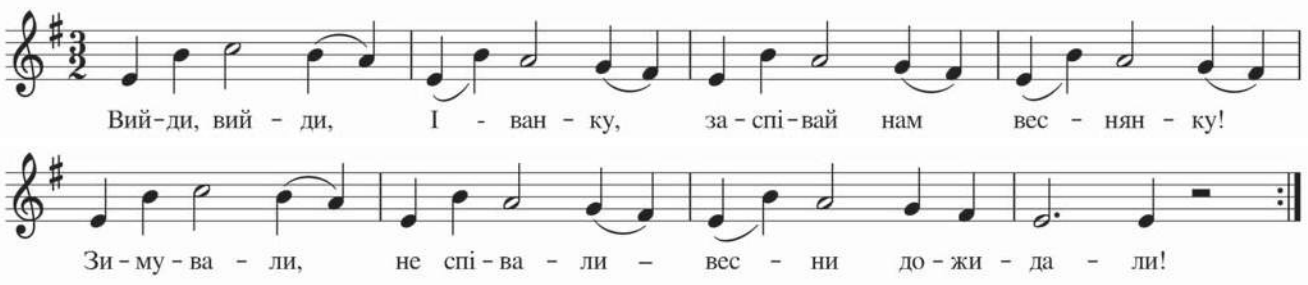

2. Весна, весна, наша весна,
та що ж ти нам принесла?
Старим бабам по кийочку,
а дівчатам по віночку!

3. Звила ж я віночок вчора
звечора, звечора
з зеленого барвіночку
та й повісила на кілочку.

Розучи українську народну пісню «Вийди, вийди, Іванку». Виконай її разом з однокласниками/однокласницями каноном. Який «музичний» портрет Іванка ти уявив/уявила?

Розмір або

Пограйте у гру «Ритмічний канон».
Утворіть дві групи і виконуйте на клавесах ритм. Друга група розпочинає виконувати ритм із запізненням на один такт, тобто, коли перша група простукує другий такт.

21. Портрет і пейзаж

У країні Образотворчого мистецтва можна побачити різні мальовничі краєвиди. Увагу митців привертають скелясті гори й густі ліси, широкі поля і затишні галявини. Тихі мрійливі озера й бурхливі річки наче продовжують свій плескіт у творах живопису. Проте художники бачать красу не лише у природі. Вони зображають міста і села, будівлі, дороги, транспорт.

Отже, у *пейзажах* ми можемо побачити усе розмаїття навколишнього світу.

Які пейзажі схожі на твої рідні краєвиди? Порівняй чіткість зображення на передньому і дальньому планах. Яка з картин тобі найбільше сподобалася?

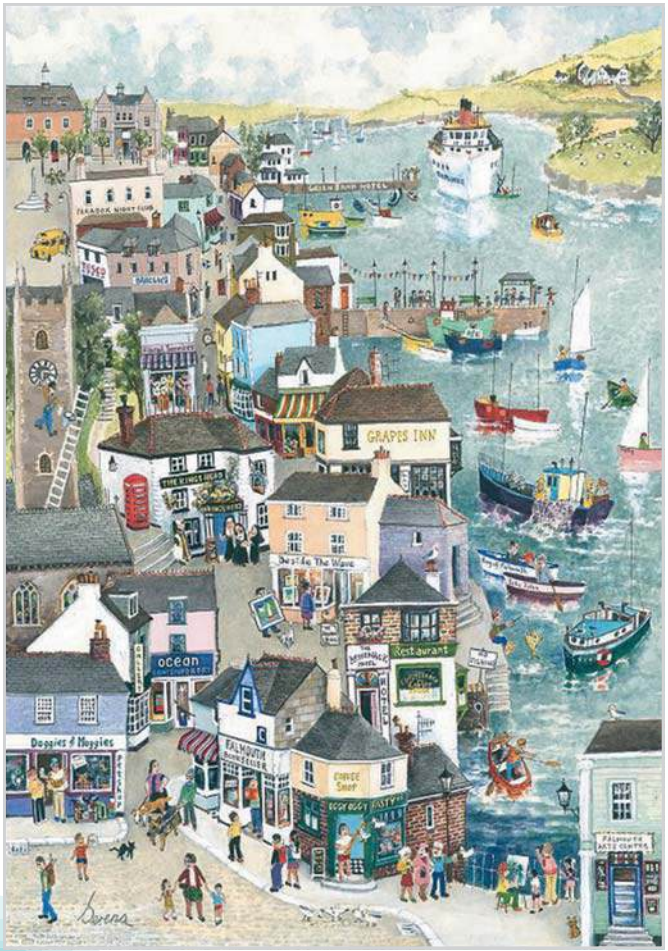

Створюючи пейзаж, художники дотримуються певних правил. На передньому плані краєвид промальовують детально, його кольори яскраві й насичені. Із віддаленням від глядача зображення втрачає чіткість, а кольори набувають холодних відтінків. Часто на картинах небокрай забарвлений синіми, блакитними або фіолетовими відтінками. Віддалені дерева виглядають меншими. Їх частково загороджують ближчі до глядача дерева, кущі.

Намалюй весняний пейзаж (*акварель, воскові олівці* або *свічка*). Щоб залишити незафарбованим квітуче дерево, спершу покрий його воском.

Дізнайся, які художники/художниці у своїх пейзажах зобразили твій край.

Відвідайте найближчу картинну галерею, роздивіться картини різних жанрів. Дотримуйтеся правил поведінки в закладах культури та мистецтва.

21. Портрет і пейзаж

Ти пам'ятаєш, що музика може розповідати цікаві історії, створювати незабутні портрети, передавати настрої. А ще музика може малювати картини природи… Пригадай, як художники називають картини, на яких зображено природу. А ті, на яких зображено море? Уяви музичний пейзаж, який «намалювала» музика.

М. Равель. Гра води.

Який настрій передає музика? Як ти гадаєш, чому композитор назвав п'єсу «Гра води»? Які засоби музичної виразності допомагають почути дзюркотіння води? Де ти чув/чула таку гру води?
Чи відповідає настрій картин настрою музики? Яка з картин найспівзвучніша музиці? Чому? Відтвори пальчиками рук гру води під музику.

Іноді біля ноти можна побачити незвичні прикраси. Вони називаються **знаками альтерації**. Це означає, що голос має звучати вище або нижче.

Ці позначки виглядають так:

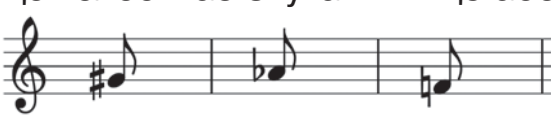

♭ — це **бемоль**. Нота, перед якою він стоїть, звучатиме на півтону нижче.

♯ — це **дієз**. Нота, перед якою він стоїть, звучатиме на півтону вище.

♮ — це **бекар**, який повертає ноткам їх справжній голос.

ЖУРАВЕЛЬ

Українська народна пісня

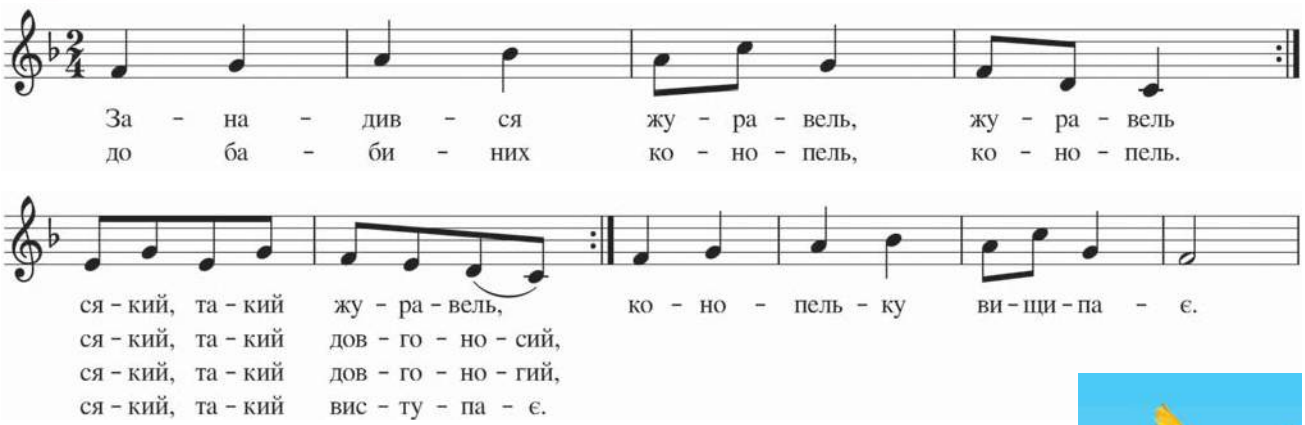

2. Оце тобі, журавель, журавель,
не літай до конопель, конопель.

Приспів.

Розучи українську народну пісню «Журавель». Який знак альтерації ти побачив/побачила? Як рухається мелодія: плавно чи стрибкоподібно? Проплескай ритмічний рисунок пісні.

Зіграй на умовній або віртуальній клавіатурі піаніно ноти з підвищенням або пониженням. Що змінилося?

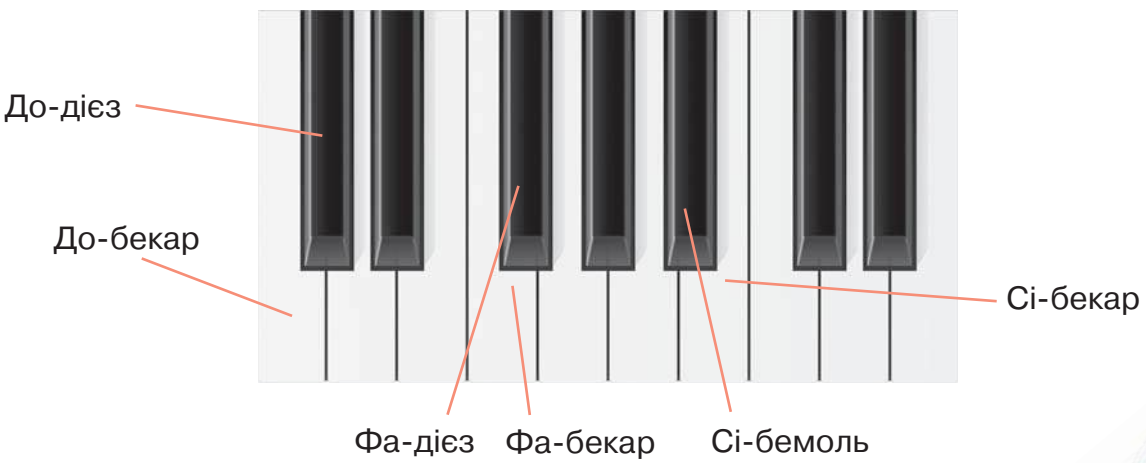

22. Тварини у світі мистецтва

У країні Образотворчого мистецтва є свої улюбленці. Це — тварини. Деякі митці переважно тільки їх і зображають. Це **художники-анімалісти**. Саме вони створюють графічні, живописні, скульптурні твори в жанрі *анімалізму*.

Зазвичай художники зображають тварин з натури, спостерігаючи за ними у природі або в зоопарку. Хоча це дуже не просто, адже тварини такі непосидючі!

Поглянь, як вправно митці намалювали тварин у їхніх характерних позах.
Поміркуй, на що звертали увагу художники-анімалісти, щоб так правдиво зобразити тварин.

Нерідко художникам-анімалістам позують їхні домашні улюбленці: котики, песики, папужки тощо. Зображуючи тварину, митець аналізує будову її тіла, порівнює за розмірами голову, тулуб, лапи, хвіст. А ще добирає художні матеріали, за допомогою яких у картинах можна краще передати особливості фактури і кольору шерсті чи оперення.

Порівняй форми тварин. Зверни увагу на лінії, якими вони намальовані.

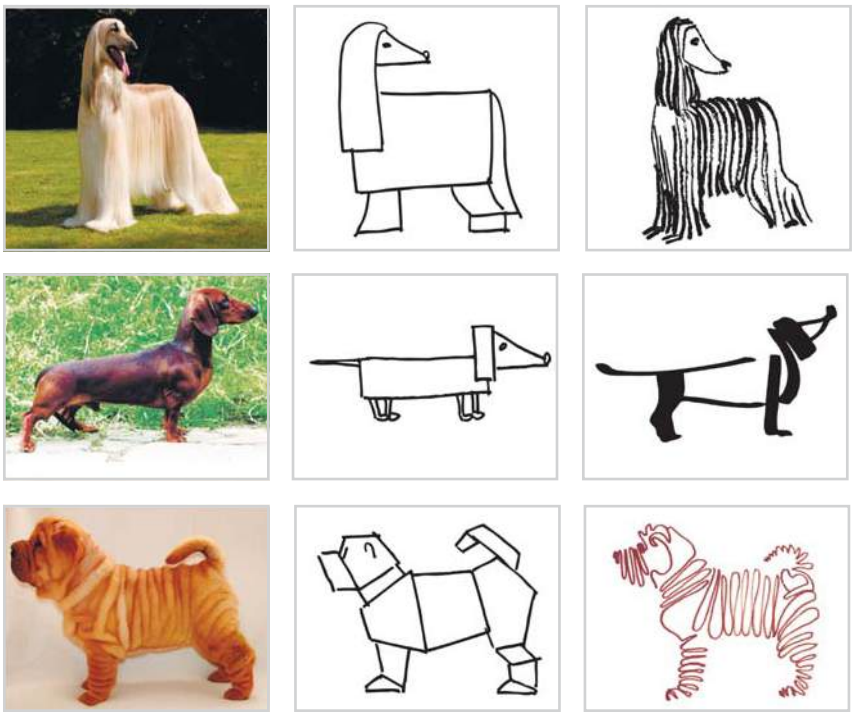

Намалюй тварину, яка тобі подобається (*матеріали на вибір*).

Варіант 1

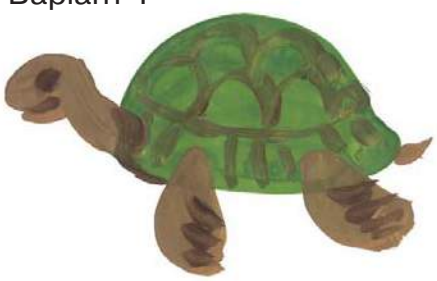

Варіант 2

Знайди в підручнику скульптури, які належать до анімалістичного жанру. У вільний час почни добирати матеріали до лепбука: «Дикі тварини мого краю» або «Птахи Червоної книги України».

Люби і поважай природу. Не дозволяй завдавати шкоди рослинам і тваринам!

22. Тварини у світі мистецтва

Пригадай твори Петра Чайковського, які ти слухав/слухала на уроках. До речі, композитор часто приїжджав в Україну. Йому так подобалися українські народні пісні, що він навіть використав одну з них у своєму великому творі — **симфонії**. Пригадай, з яких частин складається симфонія.

У Симфонії № 2 Петра Чайковського звучить пісня «Журавель». Прислухайся, можливо, ти упізнаєш цю відому мелодію...

П. Чайковський. Симфонія № 2 до мінор. Четверта частина (фрагмент).

- *Як пісня змінилася у симфонії? Поясни чому. Який темп цієї частини симфонії? Уяви себе диригентом/диригенткою оркестру. Слухай музику і передавай її настрій рухами диригентської палички.*

ПОМІРНИЙ ШВИДКИЙ
ДУЖЕ ПОВІЛЬНИЙ ПОВІЛЬНИЙ
ЕНЕРГІЙНИЙ СТРІМКИЙ
СПОКІЙНИЙ СТРИМАНИЙ

- *Розглянь картину Оксани Збруцької. Чи співзвучна вона музиці?*

ВЕСНЯНКА

Музика *А. Вахнянина* Слова *С. Воробкевича*

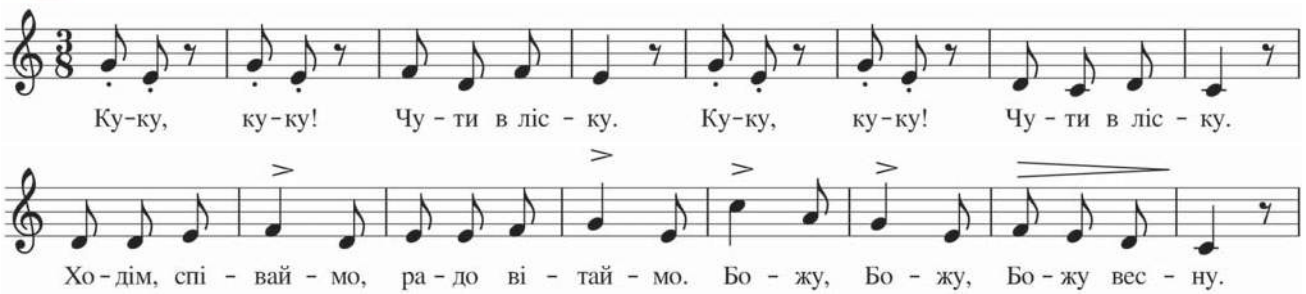

2. Ку-ку, ку-ку! Чути усе (*двічі*).
   Гаєм, лісочком, бором, поточком
   голос, голос, голос гуде.
3. Ку-ку, ку-ку! Пташко мала, (*двічі*),
   що ти співала?
   Правду казала:
   щезла, щезла, щезла зима.

Розглянь картину Марії Приймаченко. Чому, на твою думку, вона називається «Танцюристи»? Вигадай рухи для танцю журавля. Протанцюй його.

23. Тварини у світі мистецтва

Художник-аніматіст може намалювати тварину такою, якою вона є у житті, тобто правдиво (*реалістично*). Інколи митець створює певний образ тварини, зображаючи її казковим або мультиплікаційним персонажем. Тоді він узагальнює, спрощує (*стилізує*) зображення, зберігаючи в ньому особливості форми тварини.

- *Порівняй тварин на світлинах з їхніми реалістичними зображеннями у живописі та стилізованими зображеннями у мультфільмах.*

Часто художники зображують тварин схожими на людей. У казках звірі розмовляють, вдягаються тощо.

Порівняй образи Лиса Микити з однойменної казки Івана Франка, створені митцями в ілюстраціях, мультфільмі, петриківському розписі, а також для ляльковой театральної вистави. Як можна охарактеризувати цього персонажа за наведеними художніми творами?

Придумай і намалюй стилізоване зображення тварини — казкового персонажа для мультфільму чи театральної вистави (*матеріали на вибір*).

Пригадайте казки, вірші, пісні про тварин. Створіть коротку імпровізацію фрагмента театральної вистави «Лис Микита».

Спостерігай за тваринами. Це допоможе тобі не тільки їх зображувати, але й дізнатися багато цікавого.

23. Тварини у світі мистецтва

Чи можна уявити мультфільм без музики? Усі діти та дорослі захоплюються пригодами мультиплікаційних героїв. Зазвичай ці герої — тварини — кумедні, веселі, кмітливі й розумні. Такими їх створює **мультиплікатор** — художник, який «оживляє» героїв мультфільму. У створенні мультфільмів беруть участь багато людей. Так, **режисер** пише сценарій, а **композитор** створює до нього цікаву музику.

М/ф «Лис Микита» (музичні фрагменти). Музика М. Скорика.
М/ф «Качині історії» (музична заставка, фрагменти). Музика М. Мюллера, Р. Джонса.

Якими музичними засобами композитори створили характери героїв? Які почуття відображає музика? Як вона передає події мультфільму? Вибери слова, які відтворюють настрій музики.

ВЕСЕЛИЙ ТРИВОЖНИЙ ЖАЛІСНИЙ
СУМНИЙ ЗАДУМЛИВИЙ РАДІСНИЙ
ГРАЙЛИВИЙ СВЯТКОВИЙ МРІЙЛИВИЙ

МАЛЮКИ

Слова і музика *Н. Май*

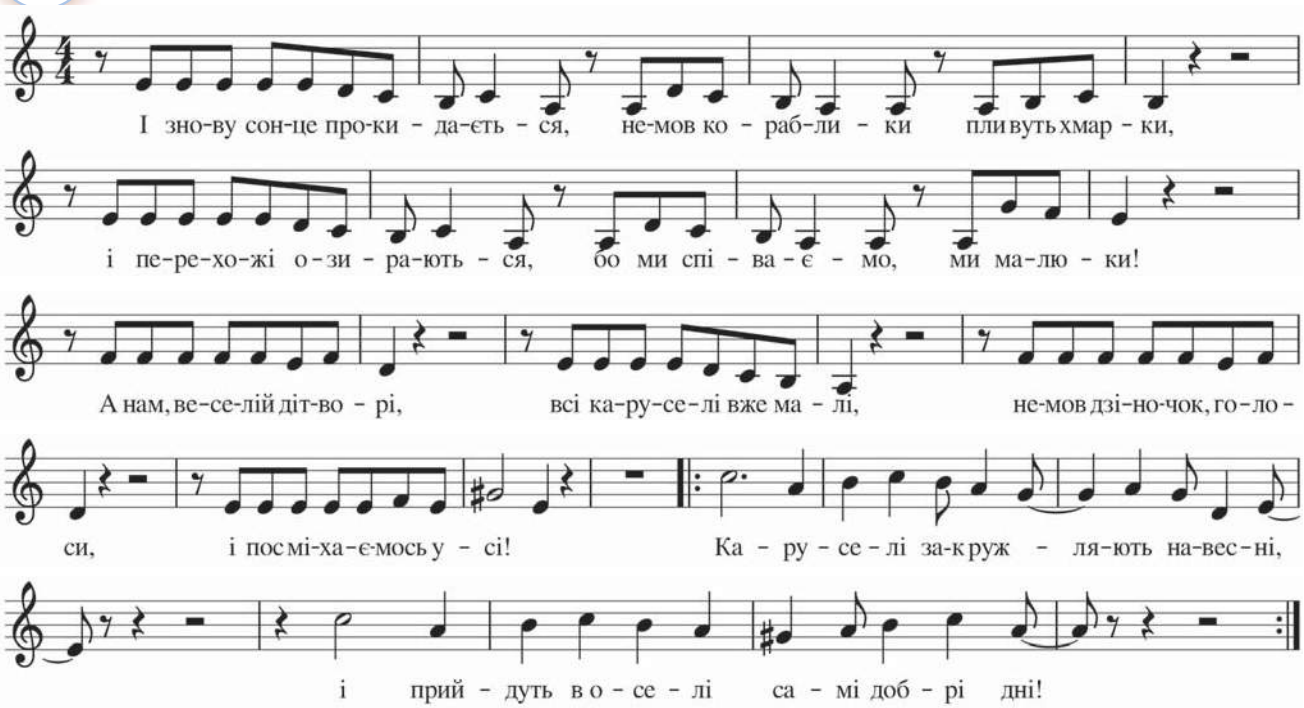

2. І знову сонце прокидається і посміхається нам з висоти,
що забажаєш — те і станеться, якщо по-справжньому захочеш ти!
А нам, веселій дітворі, всі каруселі вже малі,
немов дзвіночки, голоси, і посміхаємось усі!

Приспів.

Пригадай свою улюблену казку. Уяви, який мультфільм можна за нею створити. Придумай музичну заставку.

У вільний час переглянь мультфільми «Про козаків». Поцікався, які українські композитори писали музику для цих мультфільмів.

24. Тварини у світі мистецтва

За високими горами та мальовничими долинами країни Образотворчого мистецтва є чарівний ліс, який відрізняється від звичайного. Там птахи небаченої краси виспівують дивними голосами, а чудернацькі тварини можуть літати. Фантастика!

Багато художників відвідали цей чарівний ліс й зобразили його дивовижний світ на картинах. Головним у композиції подібних творів є зображення тварини, а решта — другорядне, менш важливе. Проте саме гармонійне поєднання цих складових композиції і робить твір мистецтва вражаючим.

Поміркуй, чим відрізняється зображення фантастичних тварин від реальних. Що незвичайного можна побачити на картинах?

Розглянь, як митці створюють зображення фантастичних тварин, придумуючи незвичайну форму й оригінальний декор.
Які емоції викликають у тебе ці твори?

Пофантазуй і намалюй фантастичну тварину в її середовищі (*акварель* або *гуаш*). Добери необхідний формат.

За можливості виконай завдання в комп'ютерній програмі Paint 3D (дивись додаток 2 на с. 118).

Вигадай фантастичну тварину-помічника для чарівниці Гармонії. Розкажи про неї своїм однокласникам/однокласницям.

24. Тварини у світі мистецтва

Ти, напевно, пам'ятаєш оперу «Коза-дереза», яку написав Микола Лисенко. Це опера-казка, у якій головні герої — тварини. Друга його опера, яка написана для дітей на народний казковий сюжет, — «Пан Коцький». Чи відома тобі ця казка? Головними героями цієї опери також є звірі — Лисичка, Вовк, Зайчик, Кабан і, звичайно, Кіт, якого всі бояться. *Лібрето* до опери написала Дніпрова Чайка. Тож пориньмо в музичну казку!

Лібрето — це короткий зміст опери або балету.

М. Лисенко. Опера-казка «Пан Коцький» (фрагменти).

Як музика передає події казки? Які герої опери-казки співають сольно, а які хором? Що нагадують пісні з опери? Розглянь світлини фрагментів опери-казки «Пан Коцький» на сцені театру. Яких персонажів ти впізнаєш? Охарактеризуй їхню музичну мову.

Опера складається з актів і картин, які містять арії, хори, ансамблі, оркестрові номери. Кожен персонаж опери має свою **арію** — вокальну музику, в якій він розповідає про себе. Якщо кілька персонажів співають одночасно, вони утворюють ансамбль.

М/ф «Пан Коцький». Музика і слова *О. Шевченка.*

Якщо композитор хоче, щоб музика повторювалася кілька разів, він ставить відповідний знак — **репризу**.

Виконай пісню «Малюки» з рухами.
Зіграй супровід до пісні на дитячих музичних інструментах.

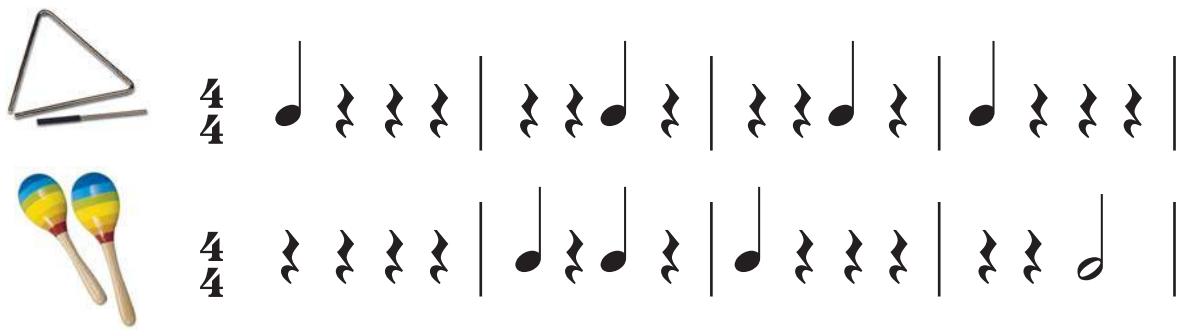

Як називається музична вистава, у якій актори співають?

ОПЕРА ? **БАЛЕТ**

25. Магія театру

Мистецька стежинка привела нас до країни Театрального мистецтва. Кожного, хто хоч раз побував у театрі, зачаровує його магія. Адже під час вистави глядача захоплюють події на сцені, він разом з акторами відчуває різні емоції. Щоб вистава сподобалася глядачеві, до її створення долучаються багато фахівців. Наприклад, художник-декоратор створює декорації, серед яких відбувається дія вистави, а художник-костюмер і гример працюють над образами персонажів.

А що ж надає театральному дійству особливої атмосфери реальності? Це предметне середовище вистави — *бутафорія*: спеціально виготовлені речі, які на сцені замінюють справжні (меблі, обладунки, посуд, прикраси, зброя тощо). Їх виготовляють із дерева, картону, паперу (пап'є-маше), воску, тканини, фольги. Ретельно виготовлені та відповідно розфарбовані, бутафорні предмети не відрізнити від справжніх.

Розглянь бутафорію. Чи можна за цими речами налаштуватися на відповідну атмосферу вистави? Поясни свою думку.

Пригадай казки, за якими створені театральні постановки. Допоможи художнику підібрати бутафорію до відповідних вистав.

Виготов предмет бутафорії для однієї із вистав: «Котигорошко», «Попелюшка», «Білосніжка», «Аладдін», «Червоненька квіточка», «Царівна-жаба» (*художні матеріали на вибір*).

Варіант 1

Варіант 2

Варіант 3

Варіант 4

Поміркуй, з яких матеріалів можна виготовити бутафорні овочі та фрукти. Запропонуй, як ними можна скористатися, наприклад в оформленні їдальні тощо.

25. Магія театру

Пригадай, що таке **мюзикл**. Перші мюзикли виникли в Америці. Це були розважальні вистави, у яких об'єдналися музика, спів, танець, діалоги та сценічна дія. Мюзикли підіймають настрій, дають можливість відпочити.

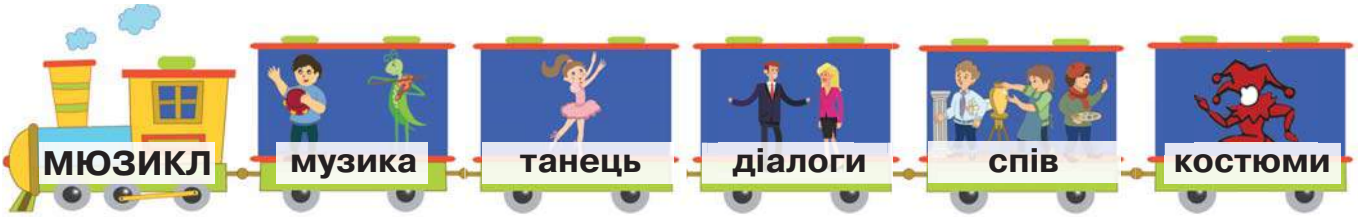

Мюзикл «Білосніжка і семеро гномів» (фрагменти). Музика *Ф. Черчилля, Л. Харлайна, П. Дж. Сміта*.
М/ф «Білосніжка і семеро гномів» (музичні фрагменти).

Порівняй музику мюзиклів у театрі та кіно. Якими музичними засобами композитори передали характери головних героїв? Розкажи про свої враження від почутої музики. Вибери слова, які характеризують музику персонажів мюзиклів.

РАДІСНА НІЖНА ТАЄМНИЧА СВЯТКОВА
ЕНЕРГІЙНА СПОКІЙНА ВЕСЕЛА
КУМЕДНА
МРІЙЛИВА СУМНА ЛЕГКА
МУЖНЯ РІШУЧА
СТРІМКА

М/ф «Білосніжка і семеро гномів».

СЕМЕРО ГНОМІВ

Слова і музика *А. Житкевича*

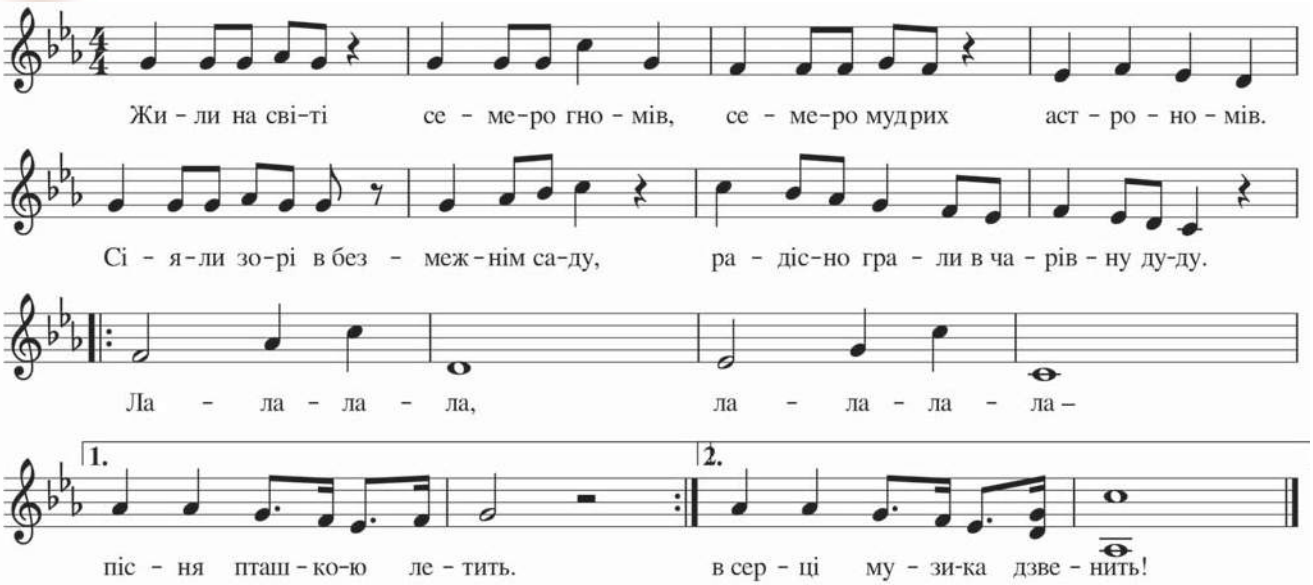

2. Семеро гномів вигравали,
зорі бадьоро крокували.
Стали у коло веселі сім нот —
і закружляв в небесах хоровод.
Приспів.

3. Семеро гномів взяли скрипки,
нотки співали, аж похрипли.
Пісня на землю злетіла з небес,
більше з тих пір стало в світі чудес.
Приспів.

Придумайте, як можна цікаво інсценізувати пісню про гномів. Поставте мінівиставу про гномів. За бажанням створіть до неї декорації.

26. Магія театру

Чи доводилося тобі влаштовувати ляльковий виставу вдома або у школі? Погодься, озвучувати та приводити в рух ляльок — надзвичайно цікава справа! А яке захопливе дійство відбувається в ляльковому театрі! Адже тут справжніми акторами виступають ляльки, в оточенні декорацій і під музичний супровід на сцені.

Тож, як «оживають» на сцені ляльковi герої? Артисти-ляльководи зазвичай керують ляльками за ширмою-декорацією. Інколи вони працюють на очах у глядачів — тоді вони вдягаються в театральні костюми і наносять відповідний грим.

Декорації та освітлення мають велике значення в ляльковому театрі. Колір, яскравість, напрямок освітлення посилюють враження від подій на сцені.

Розглянь декорації й образи ляльковиx персонажів, створені художниками.

Розглянь, з яких різних матеріалів виготовлені ляльки. Які персонажі сподобалися тобі найбільше. Чому?

Виготов театральну ляльку — твого улюбленого літературного героя (*художні матеріали на вибір*).

Обговоріть з однокласниками й однокласницями можливість постановки в класі мініВистави зі сценками із шкільного життя. Розподіліть між собою обов'язки: хто буде придумувати сценарій, ставити сценки, грати ролі, облаштовувати декорації, хто займеться рекламою майбутньої вистави, намалює афішу та квитки, а хто потім напише про успішну прем'єру на сайті школи.

Покажи друзям невеличку сценку за участю театральної ляльки, виготовленої власноруч.

26. Магія театру

Чи знаєш ти, як створюють мюзикл? Робота розпочинається з написання п'єси. Її постановку здійснює **режисер**. Також йому допомагають **балетмейстер** і **фахівці зі співу**. У мюзиклах часто використовують масові сцени зі співами й танцями. Мюзикли виконують сучасною мовою, зрозумілою глядачам.

Мюзикл «Аладдін» (фрагменти). Музика *А. Менкена*.
М/ф «Аладдін» (музична заставка).

Порівняй музику мюзиклів в театрі та кіно. Розкажи про свої враження від почутої музики. Охарактеризуй музику прослуханих фрагментів.

СУМНА **ВЕСЕЛА** **ТРИВОЖНА** **ЛАСКАВА**
ГРІЗНА **БАДЬОРА** **ПОХМУРА** **СВІТЛА**
СХВИЛЬОВАНА

М/ф «Аладдін».

Виконайте пісню «Семеро гномів» у ролях.
Виберіть музичні інструменти для супроводу ходи гномів.

Виберіть улюблену казку і спробуйте за нею створити мюзикл. Розподіліть ролі, доберіть музичні номери з відомих пісень. Покажіть мюзикл дітям школи або дитячого садка. За бажанням створіть афішу свого мюзиклу.

27. Зустрічаємо літо

З наближенням літа розквітають яскраві духмяні квіти. Їх аромати приваблюють бджіл, які починають збирати мед. Бджолині турботи зацікавили художників, і тому вони створили життєрадісні картини. Скульптори і навіть ювеліри також ушановують цих працьовитих і кмітливих комах. Вони милуються їхньою гармонійною формою.

Розглянь зображення комах. Порівняй форму і розміри голови, тулуба, крилець бджілок.

Розглянь скульптурні зображення бджоли у містах Тернополі (Україна) та Манчестері (Велика Британія).

Виліпи бджілку-трудівницю (*пластилін*). Її розміри можуть бути більшими за справжні.

Спостерігаючи за комахами у природі, звертай увагу на їхні форми й кольори. Пригадай мультфільми про бджілок.

27. Зустрічаємо літо

Наближається літня пора. У цей час у природі все рухається, змінюється. Як ти вважаєш, чи може музика передати рух? Якщо композитор хоче відтворити швидкий рух, політ метелика або бджілки, то якою буде створена ним музика? Яким буде темп, ритм, динаміка твору?

М. Римський-Корсаков. Політ джмеля з опери «Казка про царя Салтана» — в інструментальному і вокальному виконанні).

У якому темпі звучить музика? Що композитор передав музикою? Розкажи, як рухається мелодія. Послухай музику ще раз. Чим відрізняється інструментальне виконання цього твору на різних інструментах від вокального?

Розглянь світлини з вистави і спробуй уявити політ джмеля. Чи може музика передати рух літака або космічної ракети?

Пограйте у гру «Політ бджілки і джмеля». Разом із бджілкою по черзі пересувайтеся по лінії, рухаючись униз, і співайте склад «зу».

М/ф «Вулик».

ШКОЛА — ВЕСЕЛА СІМ’Я

Музика *О. Антоняка*

Слова *А. Орел*

1. Біжимо до школи вранці
і дівчатка й хлопчаки,
і лежать у кожнім ранці
ручки, зошити, книжки.
Чи уроки ми повчили,
то питання не просте,
може, щось не доробили,
та для дружби це пусте!

Приспів:
Школа — весела сім’я,
школа — це друзі і я,
радість і втіха,
пригорщі сміху,
школа — весела сім’я!

2. Ми веселі, пустотливі,
вчителям — турбот вагон,
але дружбою щасливі,
дружба — то шкільний закон.
Ми і сваримось завзято,
ми і миримось навік,
пролітають будні, свята,
ще один минає рік.

Приспів.

Пограйте із друзями на дитячих музичних інструментах. Передайте рухи слоненяти й мишеняти, повітряної кулі та ракети, автомобіля і велосипеда. Створіть музичні картини, поступово змінюючи темп: «Дощик накрапає», «Гроза», «Буря на морі», «Струмки», «Космічні світи».

28. Зустрічаємо літо

Уже скоро закінчиться навчальний рік. Це маленьке свято для усіх школярів! Як цікаво було дізнаватися нове у світі Мистецтва, розглядати красу довколо себе та створювати її власноруч!

Мешканці країни Образотворчого мистецтва також люблять свята і готують до них смачні і красиві торти. Король Декор допомагає перетворювати їх на справжні художні шедеври. Адже саме декор (орнаменти, візерунки тощо) збагачують форму, наповнюють її новим змістом.

Розглянь, яким красивим декором прикрасили торти майстри-кулінари.

Проведіть гру-конкурс «Король тортів» на краще оформлення святкового торта до свята міста або села. Уявіть себе кулінарами. Об'єднайтеся у команди, щоб придумати і зобразити торт, який би вразив гостей свята оригінальною формою та декором (*колаж із різнофактурних матеріалів*).

За підсумками гри-конкурсу презентуйте зображення святкових тортів. Оберіть призерів конкурсу.

У вільний час за можливості пограй із батьками у комп'ютерну гру «Прикрась торт».
Запропонуй рідним, як краще прикрасити твій улюблений торт до родинного свята. Долучися до його виготовлення.

28. Зустрічаємо літо

Цьогорічна подорож країною Музики завершується! Наближаються канікули — час відпочинку та розваг! Пригадай музичні твори, які ти слухав/слухала протягом року. У кожному з них мелодія поступово розвивалася: то підсилювалася, то спадала. Мить найвищого підсилення в музиці називається **кульмінацією**. Мелодійна хвиля починається тихо (**p**), поступово піднімаючись, вона стає гучнішою, а досягаючи вершини (кульмінації) (**f**), поступово спадає і знову затихає (**p**).

М/ф «Софія Прекрасна»
(фрагменти «Гучно грай»; «Ждуть розваги нас»).

Який настрій і характер музики? Чи змінюється характер музики протягом звучання творів?

Визнач кульмінацію музичних фрагментів.

Яка група музичних інструментів брала участь в імпровізованому оркестрі «Гучно грай»? Які музичні розваги чекають на Софію та її подруг? А які музичні розваги запропонував/запропонувала би ти?

Пограйте у гру «Веселий оркестр».
Виберіть групу музикантів, співаків, диригента. Вигадайте музичний супровід до пісні «Школа — весела сім'я».

Виконай пісню «Школа — весела сім'я» в характері. Вибери темп виконання.

ПОВІЛЬНИЙ **ШВИДКИЙ**

ПОМІРНИЙ **ДУЖЕ ШВИДКИЙ**

Пограйте у гру «Музичні жести».
Озвучте ритмічний запис.

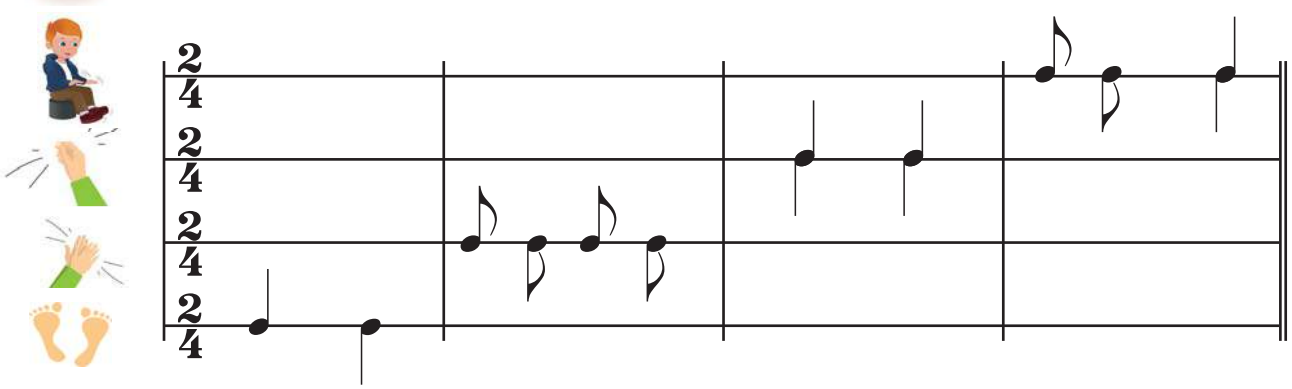

Штиль уверх виконує права рука або нога. Штиль униз — ліва рука або нога. Штиль уверх та униз водночас виконують обидві руки або ноги.

Додатки

Додаток 1

Створи геометричний орнамент у смузі.

1. Запусти програму для малювання Paint 3D. Створи новий аркуш.

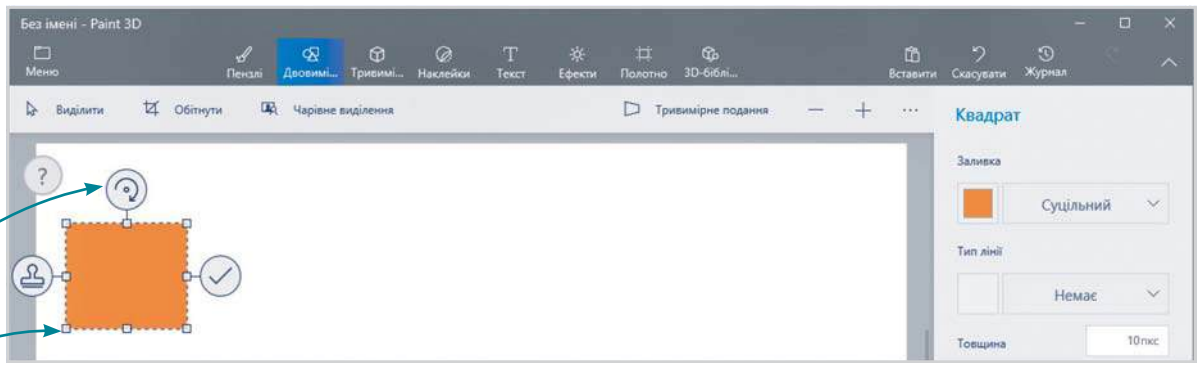

2. Вибери вкладку «ДВОВИМІРНІ ФІГУРИ». Розглянь лінії та фігури. Натисни лівою кнопкою миші на вибрану фігуру, потім збільш її на аркуші.

3. Вибери колір заливки, тип і товщину лінії. Якщо хочеш прибрати заливку або контур фігури, то зміни «СУЦІЛЬНИЙ» на «НЕМАЄ».

4. Зверни увагу:

✓ потягнувши за кутик, можна змінювати розмір фігури;

✓ натиснувши на значок — повертати фігуру.

5. Розмісти фігуру на аркуші ліворуч, щоб продовжувати орнамент праворуч. Після закінчення роботи з фігурою натисни галочку.

6. Вибери і створи поруч другу фігуру для орнаменту. Зміни колір заливки.

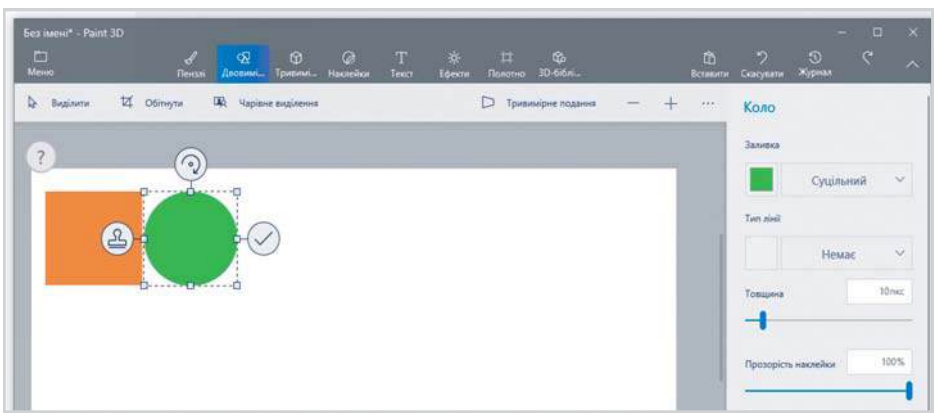

7. Якщо потрібно, можеш відмінити останні дії. Для цього натисни «СКАСУВАТИ».

8. Якщо повторювана частина орнаменту завершена, скористайся функцією «ЧАРІВНЕ ВИДІЛЕННЯ». Розтягни рамку до розмірів обох фігур і натисни «ДАЛІ», потім — «ГОТОВО». Так створено новий об'єкт із двох фігур.

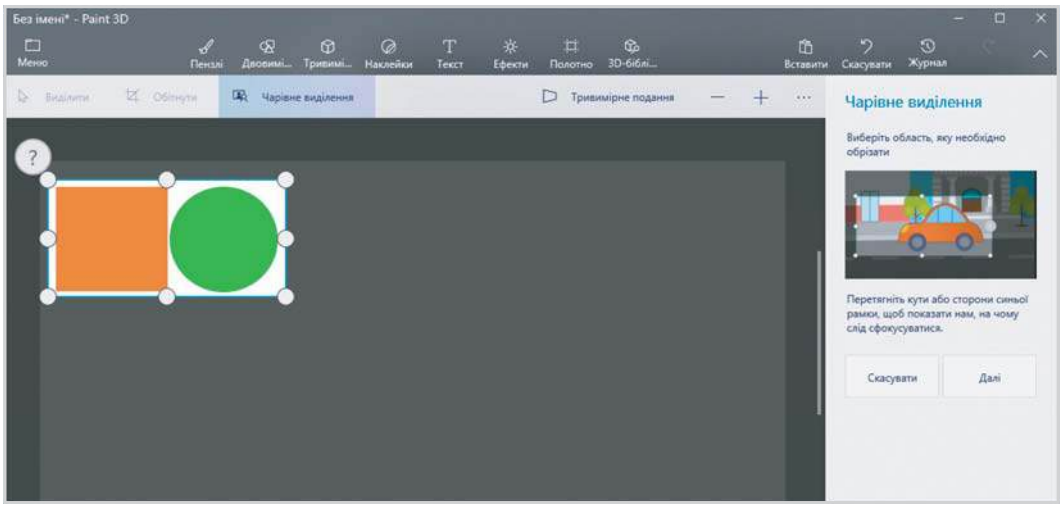

9. Клацни на створений фрагмент, щоб далі його переміщати. Натисни «КОПІЮВАТИ», потім — «ВСТАВИТИ». Перемісти нову копію до наявної частини орнаменту. Щоб продовжити стрічку орнаменту, повтори послідовність дій.

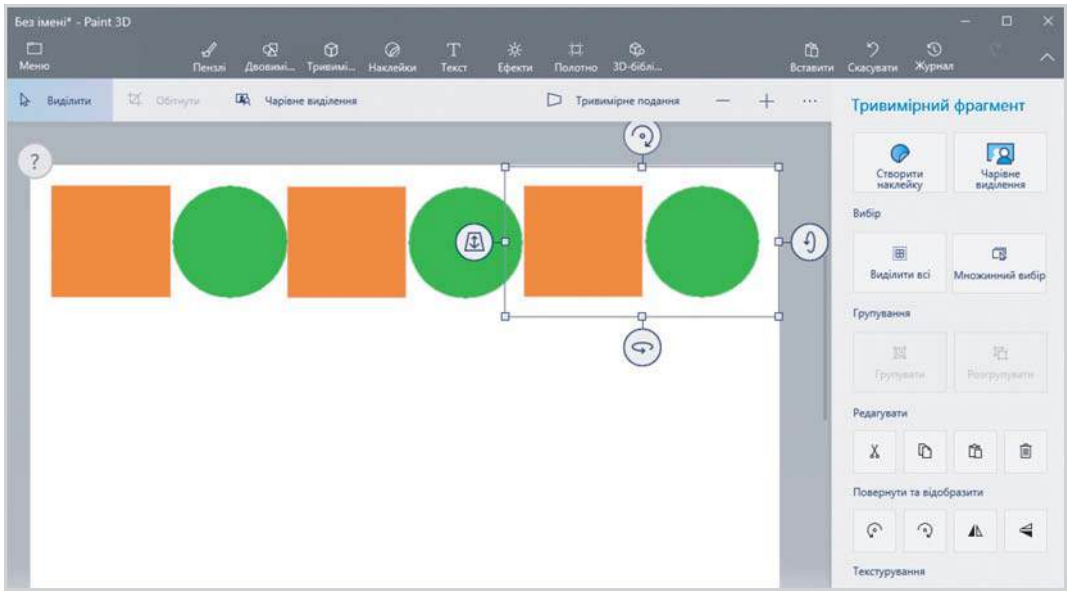

Пофантазуй і намалюй фантастичну тварину.

1. Запусти програму для малювання Paint 3D. Створи новий аркуш.
2. Вибери вкладку «ПЕНЗЛІ». Потренуйся малювати ними. Вибери той, який подобається тобі найбільше, наприклад пензель для олії, налаштуй його товщину.

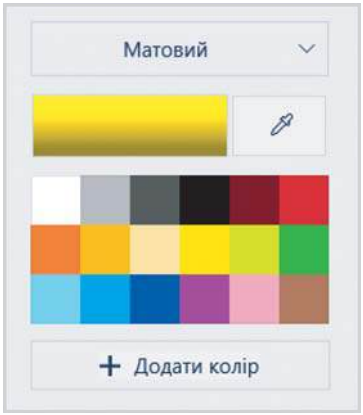

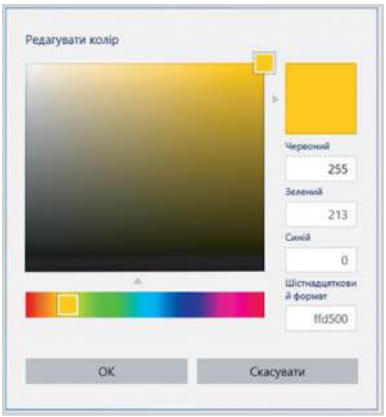

3. Наміть основну форму тулуба тварини.
4. Якщо тобі не вистачає кольорів, то можеш додати новий.

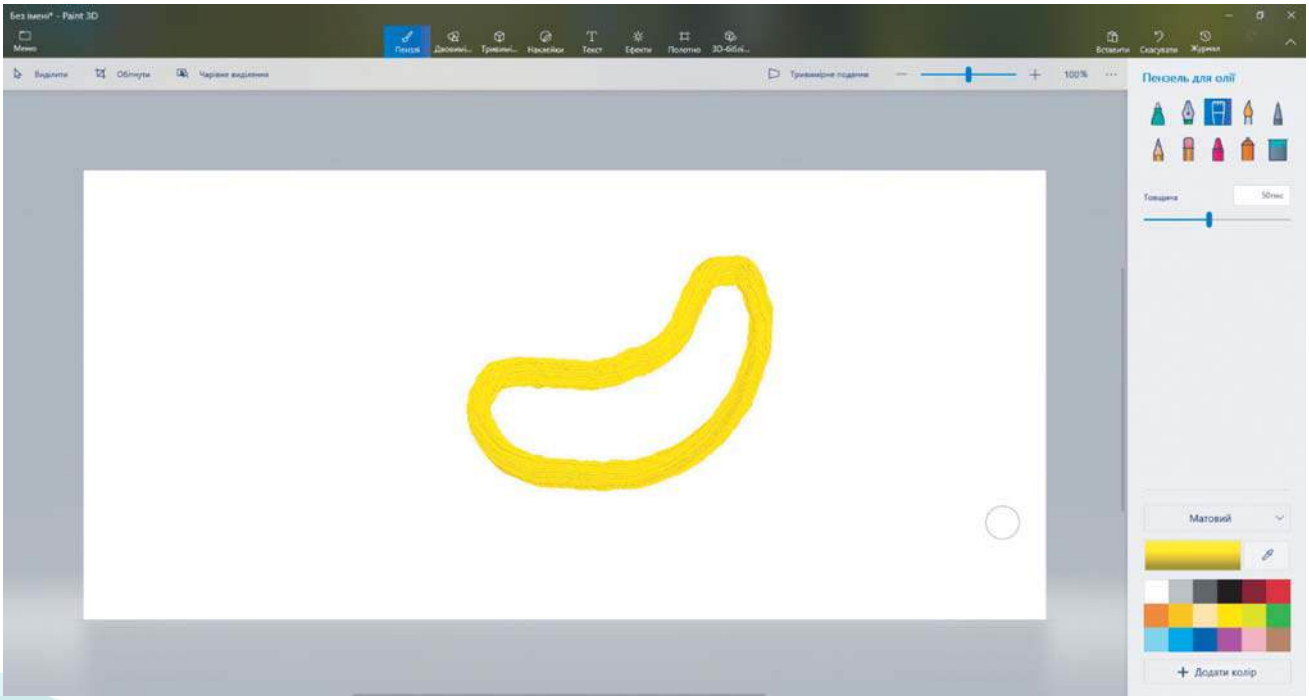

5. Додавай до зображення нові мазки, змінюй колір та товщину ліній.

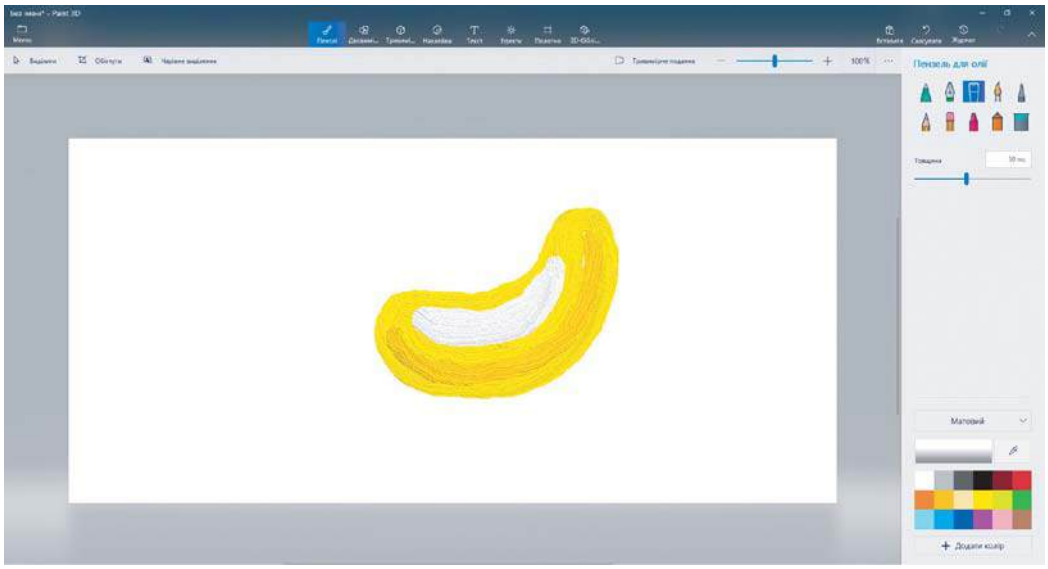

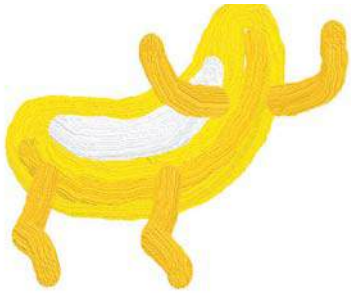

6. Додай деталі іншим пензлем, наприклад маркером.

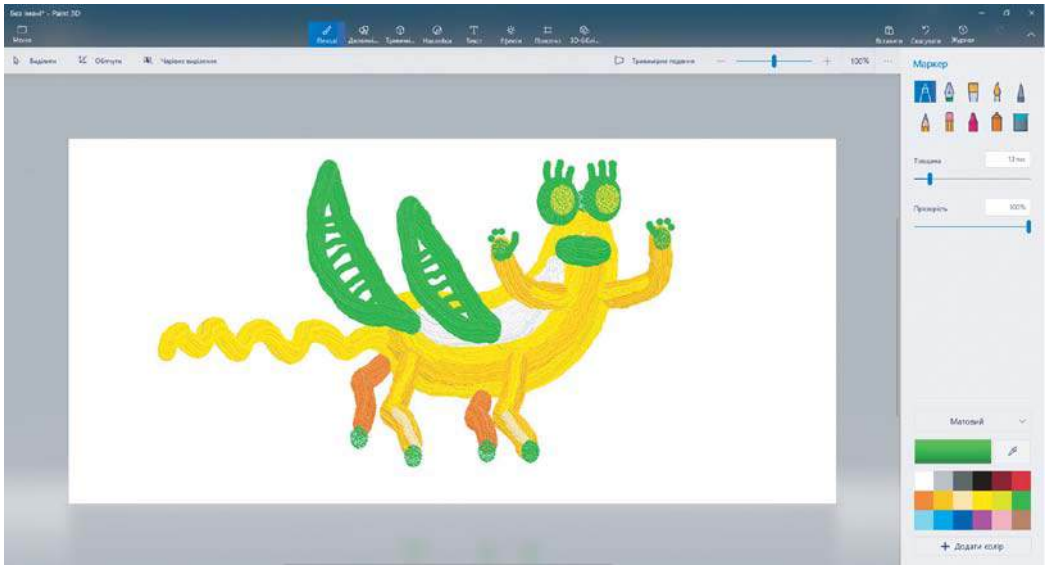

ЗАЯЧА ЛЕТКА-ЄНЬКА

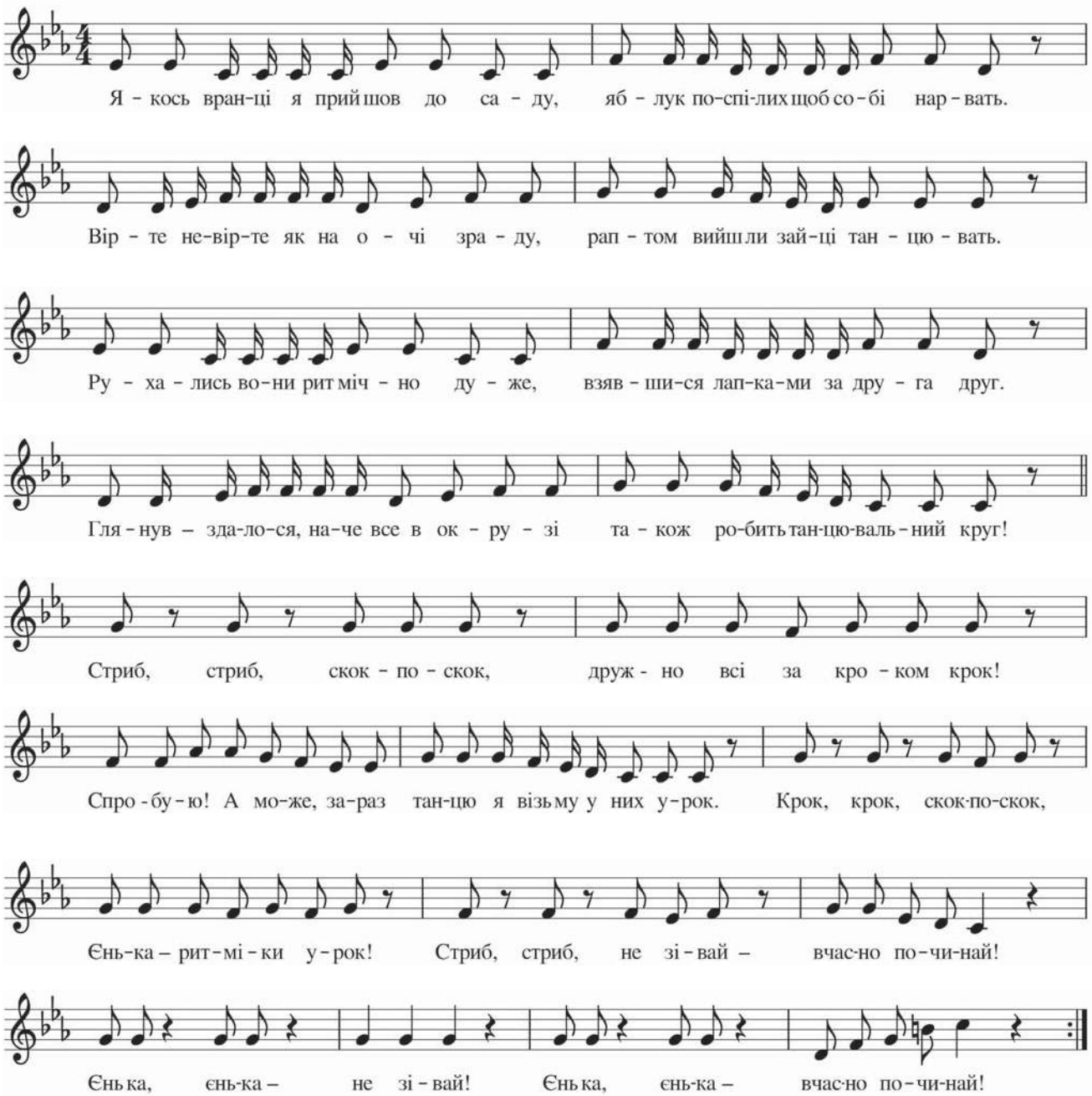

ЗИМОНЬКА-ЗИМА

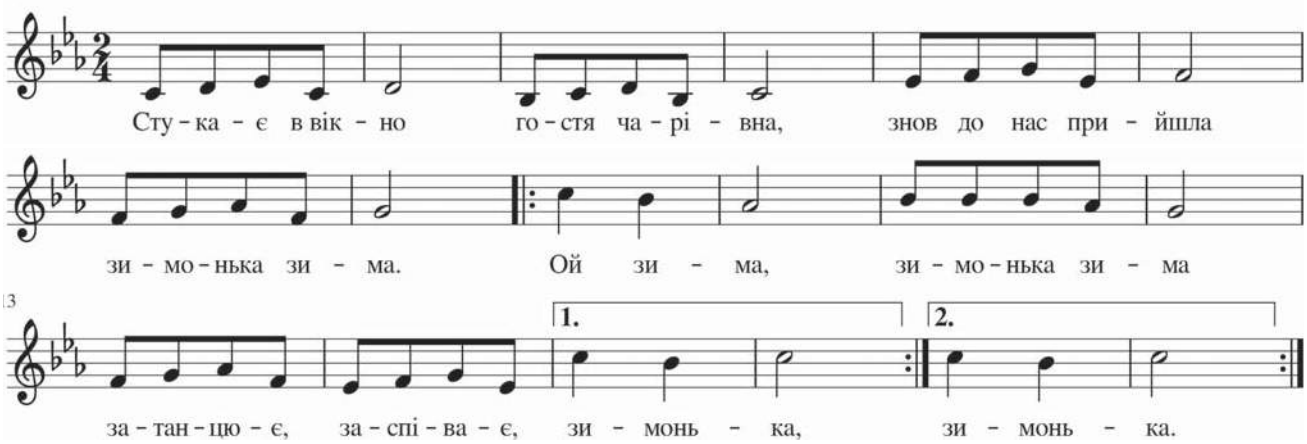

ШКОЛА — ВЕСЕЛА СІМ’Я

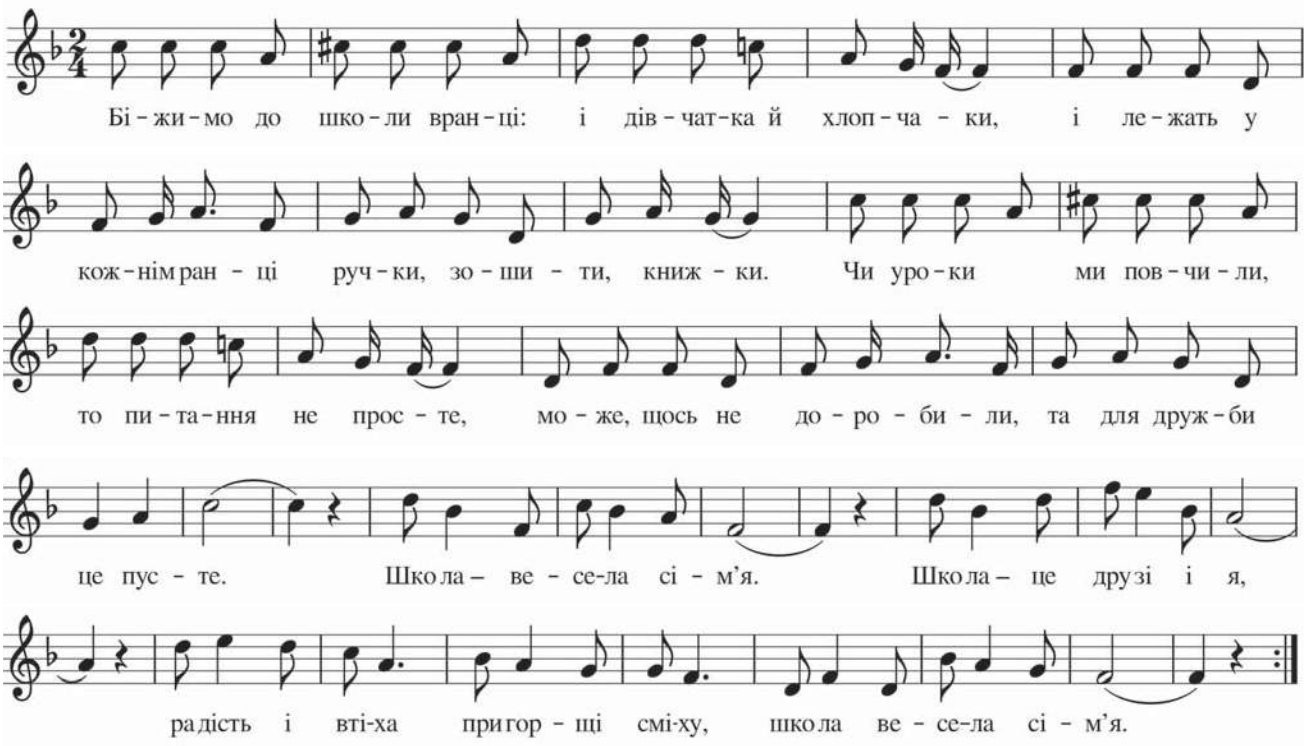

Мистецький словничок

Автопортрет — портрет художника, виконаний ним самим.

Альт — низький жіночий або дитячий (хлоп'ячий) голос.

Анімалістичний жанр — зображення тварин в образотворчому мистецтві.

Ансамбль — єдине злагоджене ціле (архітектурний ансамбль, музичний ансамбль).

Арія — сольне виконання музичної партії.

Балет — музична вистава, у якому всі персонажі танцюють.

Барельєф — рельєф, який не перевищує половини об'єму скульптури.

Варіації — музичний твір, у якій основна тема зазнає різноманітних змін.

Геометричний орнамент — орнамент, який складається з простих фігур.

Горельєф — рельєф, який перевищує половину об'єму скульптури.

Жанр — різновид художнього твору, що визначається за змістом зображення (портрет, пейзаж, натюрморт тощо).

Знаки альтерації — бемоль, дієз, бекар.

Канон — виконання музики, в якому один голос виконує мелодію, а другий повторює її без змін з невеликим запізненням.

Колорит — гармонійне поєднання кольорів на картині.

Композиція — побудова художнього твору, поєднання його частин в одне ціле; твір мистецтва.

Кругла скульптура — скульптура, яку можна обійти з усіх боків.

Кульмінація — мить найвищого підсилення в музиці.

Лібрето — короткий зміст опери, балету.

Лінія горизонту — небокрай, уявна лінія, яка знаходиться на рівні очей художника.

Мюзикл — музична театральна вистава або музичний фільм.

Натюрморт — зображення предметів в образотворчому мистецтві.

Опера — музична вистава, в якій усі персонажі співають.

Пауза — позначка мовчання у музиці.

Пейзаж — зображення природи в образотворчому мистецтві.

П'єса — інструментальний музичний твір невеликого розміру.

Портрет — зображення однієї особи або групи людей в образотворчому мистецтві.

Рельєф — скульптурне зображення, виконане на площині.

Реприза — музичний знак, який показує, що мелодія має повторюватися.

Рослинний орнамент — орнамент, який складається із квітів, листя, плодів тощо.

Симфонія — великий музичний твір для оркестру, який зазвичай складається з чотирьох частин.

Сопрано — високий жіночий або дитячий співочий голос.

Споріднені кольори — відтінки кольорів, які дуже схожі між собою.

Сюїта — музичний твір, який складається з кількох частин, поєднаних однією темою.

Троїсті музики — український інструментальний ансамбль, який виступає на святах та ярмарках, виконує переважно танцювальні та пісенні мелодії.

Фактура — характер поверхні художнього твору.

Характерні танці — танці, рухи яких близькі до народних.

Хота — іспанський народний танець, який супроводжується співом, грою на гітарі та кастаньєтах.

Художники-анімалісти — митці, які у своїх творах зображують тварин.

Перелік творів для прослуховування

Сторінка	Назва твору	Авторство музики
6	«Прогулянка», «П'ятнашки», «Хода коників» (із циклу «Дитяча музика»)	С. Прокоф'єв
10	«Самотній пастух»	Дж. Ласт
	«Співуча сопілка»	Є. Козак — М. Корчинський
14	«Хота»	Іспанський народний танець
	Антракт до четвертої дії опери «Кармен» («Хота»)	Ж. Бізе
	«Хота»	Сучасний іспанський танець
15	«Хота» (з опери «La Dolores») (у виконанні хору імені Г. Верьовки)	Т. Бретон
18	«Гречаники»	Український народний танець
	«Картопля» («Плескач»)	Український народний танець
22	«Вальс осіннього листя»	Л. Фучаджі
	«Лірична пісня» (фортепіано)	М. Дремлюга
26	«Думка-Шумка» (фрагменти)	М. Лисенко
30	«Дощик»	І. Кореневська
	«Осінній ескіз»	О. Білаченко
	Гуцульська фантазія	А. Дубина
34	«Ой ходить сон» (у виконанні Н. Матвієнко, Квітки Цісик)	Українська народна пісня
	«Колискова» (у виконанні Злати Огнєвич)	Українська народна пісня
38	«Рідна серцю Україна» (у виконанні Надії і Софії Стельмахів)	С. Родько
	«Ой у гаю при Дунаю» (у виконанні тріо Мареничів)	Українська народна пісня
	«Вітаєм» (у виконанні дитячого гурту «Коліжанки»)	Н. Савко
	«Квітка-душа» (у виконанні Н. Матвієнко, хору)	К. Меладзе
46	«Бегемот», «Мавпи», «Білочка» (із сюїти «Про звірів»)	М. Степаненко
50	«Кенгуру», «Слон» (із сюїти «Карнавал тварин»)	К. Сен-Санс
54	«Танок з віником», «Вальс», «Адажіо» (з балету «Попелюшка»)	С. Прокоф'єв
58	«Танець Одетти», «Танець маленьких лебедів» (з балету «Лебедине озеро»)	П. Чайковський
62	«Неаполітанський танець», «Іспанський танець», «Угорський танець (з балету «Лебедине озеро»)	П. Чайковський
66	«Маленький ельф»	Т. Остен
	«Пастух»	Французька народна пісня
70	«Веселий селянин»	Р. Шуман
	«Шарманщик співає» (із циклу «Дитячий альбом»)	П. Чайковський
74	Експромт ля мінор	М. Лисенко
78	Варіації на тему французької народної пісні «Пастух»	В.-А. Моцарт
	Варіації на українські народні теми	М. Різоль
82	«Три подружки»	Д. Кабалевський
	«Капризуля»	В. Подвала
86	«Гра води»	М. Равель
90	Симфонія № 2 до мінор. Четверта частина (фрагмент)	П. Чайковський
94	Музичні фрагменти до м/ф «Лис Микита»	М. Скорика
	Музична заставка до м/ф «Качині історії» (фрагменти)	М. Мюллер, Р. Джонс
98	Опера-казка «Пан Коцький» (фрагменти)	М. Лисенко
99	Пісня з м/ф «Пан Коцький»	О. Шевченко
102	Мюзикл «Білосніжка і семеро гномів» (фрагменти)	Ф. Черчилль, Л. Харлайн, П. Дж. Сміт
	Музичні фрагменти з м/ф «Білосніжка і семеро гномів»	
106	Мюзикл «Аладдін» (фрагменти)	А. Менкен
	Музична заставка до м/ф «Аладдін»	
110	«Політ джмеля» (з опери«Казка про царя Салтана») (в інструментальному і вокальному виконанні)	М. Римський-Корсаков
114	Музичні фрагменти «Гучно грай», «Ждуть розваги нас» (із м/ф «Софія Прекрасна»)	

Перелік творів для співу

Сторінка	Назва твору	Авторство твору
7	«Шкільна пісня»	Слова і музика Н. Май
15	«Заяча летка-єнька»	Слова і музика А. Олєйнікової
23	«Веселка»	Слова і музика Н. Май
31	«Дощик»	Слова Н. Кулик, музика А. Мігай
35	«Котику сіренький»	Українська народна пісня в обробці М. Вериківського
43	«Сіяв мужик просо»	Українська народна пісня
47	«Левеня»	Слова Н. Іванюка, музика В. Гребенюка
55	«Зимонька-зима»	Слова і музика А. Мігай
63	«Дзвоники дзвенять» (Jingle bells) (фрагмент)	Слова і музика Дж. П'єрпонта
67	«Що сказало сонце»	Слова М. Сингаївського, музика Г. Васіної
75	«Нехочуха»	Слова і музика Н. Савка
83	«Вийди, вийди, Іванку»	Українська народна пісня
87	«Журавель»	Українська народна пісня
91	«Веснянка»	Слова С. Воробкевича, музика А. Вахнянина
95	«Малюки»	Слова і музика Н. Май
103	«Семеро гномів»	Слова і музика А. Житкевича
111	«Школа — весела сім'я»	Слова А. Орел, музика О. Антоняка

Ілюстративна підтримка

У підручнику використано:
с. 1 — Олесь Джура-Пажимський. Самчиківський розпис; **с. 4** — Корін Хартлі. Дитинство; Ліз Міхіл. Лисиця; Аріана Беньє. Дівчинка з ромашками; Шандор Клігл. Хлопець-скейтбордист; **с. 5** — Інесса Морозова. Світ дитинства; Костянтин Разумов. У дитинстві; **с. 6** — Тетяна Кучмій. Люблю літо; **с. 8** — Орислава Біла (Лабач). Скриня, Дзбанок «Банька»; Марина Філь. Рушник; **с. 8–9** — з експозиції виставки «Великдень на Жидачівщині». Фото Руслана Сірого; **с. 10** — Арнольд Беклін. Пан, який грає на сиринзі; **с. 11** — скріншоти з ресурсу: https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=smujdw7h7TA **с. 12–13** — Євдокія Варвинська. Тарілка; Василь Шкрібляк. Таріль: настінні розписні керамічні тарілки (Закарпаття); **с. 16** — Карл Улоф Ларссон. В гостях у Лялі; Семен Тлустий. Півник, Пташка-свистунець. Косівська кераміка; Тетяна Білокрилец. Берегиня; Микола Пошивайло. Козак з бандурою; Гаврило та Явдоха Пошивайло. Коник-свистунець; Яворівська іграшка Остапа Сойки та Оксани Когут; **с. 20** — Педро Ролдан Моліна. Осінній пейзаж; **с. 22** — Кей Візерспун. Золоті стовпи; **с. 24** — Олексій Салтанов. Натюрморт з фруктами; Тамара Даниленко. Натюрморт; **с. 25** — Хосе Ескофет. Апельсинове дерево; **с. 26** — Олег Шупляк. Кобзар; Олена Шумакова. М'які іграшки; Тріша Адамс. Світло-крізь дерева; Метью Сноуден. Зимове море; Хестер Беррі. Море; **с. 29** — Джозеф Аллеман. Хмарне дослідження озера; **с. 32** — Самуель Рібейрон. Дерева, Фелікс Бадажков. Осінній сад; **с. 36** — Вінсент Ван Гог. Врожай-ландшафт; Павло Бедзір. Із життя дерев; **с. 37** — Ніколас Хейлі Хатчінсон. Біля озера; Фелікс Бадажков. Осінь на річці; **с. 40** — Дівчина із сухоцвітів; Люсі Флемінг. Дівчинка-осінь; **с. 44** — Сергій Чеченов. Верблюд; Джен Робінсон. Родина бегемотів; Джузеппе Румеріо. Овечка; **с. 46** –Август Маке. Прогулянка зоопарком; **с. 48** — Дерев'янный слон (Шрі-Ланка); Сергій Чеченов. Слон; Джон Локвуд Кіплінг. Тоомаї Слонів; **с. 49** — Ховіц. Кенгуру; Яна Мовчан. Заєць; Хелен Вебер. 12 зодіакальних тварин. Кролик; Кей Левертон. Заєць; Альфред Уотерхаус. Деталь внутрішньої панелі з теракоти з Природознавчого музею (м. Лондон, Велика Британія); **с. 52** — Фредерік Маршалл. Японський живопис; **с. 54** — фото з сайту: https://www.musictheatre.kiev.ua/ua/performance/37; **с. 56** — Жан Фуке. Введення кайзера Карла IV в Камбрай; Замок Ліхтенштайн; Замок Ельц; **с. 57** — Замок в Сюллі-сюр-Луаре; Замок Мойланд; Замок Холсі (фото Віктора Войташа); **с. 58** — фото з сайту: https://www.opera.com.ua/afisha/lebedine-ozero-53; **с. 60–61** — Д. Гард. Зимові розваги; **с. 64** — Едгар Дега. Маленька чотирнадцятирічна танцівниця; Микола Глущенко. Зимовий день; Сергій Погонін. Качка; **с. 66** — Рене Клоке. Казкові ельфи; **с. 68** — Джованні Вепхвадзе. Акордеон і музичні інструменти; Олена Шумакова М'які іграшки; Альона Дьяченко. Натюрморт з сервізом; **с. 69** — Гейл Маккормік. Вінтажний посуд; **с. 72** — Кетлін Хартман. Ваза з квітами; Марія Приймаченко. Квітка; Володимир Житков. Вікно; **с. 73** — Альберт Вільямс. Біла троянда і камбану у скляній вазі; Олександр Зарянін. Білі шпалери, чорний посуд; Катерина Нешкова. Квіти у вазі; **с. 76** — Уейн Тібо. Сюжет; **с. 78** — Жюльєн Дюпре. Пастух; **с. 80** — Андрій Коцка. Оленка; Карл Ларссон. Автопортрет; Беріт Хільдер. Маленька дівчинка; Гаррінгтон Манн. Сімейний портрет чотирьох дітей; **с. 81** — Філіп Алексіс де Ласло. Портрет хлопця; Кейт Перугіні. Портрет Агнеси Феобе Буррі; **с. 84** — Ніколас Хатчінсон. Біля озера; Дерена. Місто; Микола Глущенко. Містечко; Герхард Несвадба. Акварельний пейзаж; **с. 86** — С. Васильківський. Хвиля; Томас Кінкейд. Гірський рай; **с. 88** — Джеймс Вільямсон. Чапля; Джонні Джонсон-Гудсі. Лисичка; Карл Брендерс. Бурундук; Дітер Браун. Лев; **с. 90** — Оксана Збруцька. Журавлі; **с. 91** — Марія Приймаченко. Танцюристи; **с. 92** — Кріста Ітон. Синя пташка і ягоди; Ханс Хоффманн. Їжак; Альбрехт Дюррер. Заєць; Софія Краффа-Корбут. Ілюстрація до книжки І. Франка «Лис Микита»; Є. Козак. Лис Микита; Сергій Чуркін. Лис Микита; **с. 96** — Мар'яна Копилова. Містичні істоти; **с. 97** — Марія Приймаченко. Друзі — дикі бики і ворони; **с. 98** — фото з сайту: http://www.teatr.volyn.ua/performance/102; **с. 108** — Хасай Мірзоєв. Бджола; Ася Бєлова. Бджілка; **с. 109** — В'ячеслав Матвіїв. Пам'ятник бджілці-трудівниці (м. Тернопіль, Україна), Пам'ятник бджолі (м. Манчестер, Велика Британія); **с. 110** — фото з сайту: https://www.opera.com.ua/afisha/kazka-pro-carya-saltana-26;

зображення ©shatterstock таких авторів:
Flipser, iris828, Maciej Es, Milena Moiola, Teguh Mujiono, yusufdemirci

Відеопідтримка

У підручнику використано:
с. 11 — м/ф «Світ чекає на відкриття. Сопілка» https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=smujdw7h7TA Правовласник — телеканал «ПлюсПлюс»
с. 59 — м/ф «Принцеса-лебідь» http://dziga.meta.ua/6510384.video?pav=1
с. 63 — м/ф «Барбі і лебедине озеро» http://moviestape.net/katalog_multfilmiv/multfilm/3063-barb-z-lebedinogo-ozera.html
с. 87 — віртуальна клавіатура піаніно http://www.game-game.com.ua/uk/84181/
Відео використовуються виключно з навчальною метою.

Зміст

Образотворче мистецтво

Музичне мистецтво

4 ..... 1. Літні враження 6

8 ..... 2. Краса народного мистецтва 10

12 ..... 3. Краса народного мистецтва 14

16 ..... 4. Краса народного мистецтва 18

20 ..... 5. Розмаїття кольорів і мелодій 22

24 ..... 6. Розмаїття кольорів і мелодій 26

28 ..... 7. Розмаїття кольорів і мелодій 30

32 ..... 8. Чарівність графіки і вокальної музики 34

36 ..... 9. Чарівність графіки і вокальної музики 38

40 ..... 10. Чарівність графіки і вокальної музики 42

44 ..... 11. Веселий зоопарк 46

48 ..... 12. Веселий зоопарк 50

52 ..... 13. Зимові фантазії 54

56 ..... 14. Зимові фантазії 58

60 ..... 15. Зимові фантазії 62

Образотворче мистецтво

Музичне мистецтво

64 16. Секрети жанрів і форм 66

68 17. Секрети жанрів і форм 70

72 18. Секрети жанрів і форм 74

76 19. Секрети жанрів і форм 78

80 20. Портрет і пейзаж 82

84 21. Портрет і пейзаж 86

88 22. Тварини у світі мистецтва 90

92 23. Тварини у світі мистецтва 94

96 24. Тварини у світі мистецтва 98

100 25. Магія театру 102

104 26. Магія театру 106

108 27. Зустрічаємо літо 110

112 28. Зустрічаємо літо 114

116 Додатки 116

122 Мистецький словничок 122

123 Перелік творів для прослуховування 123

124 Перелік творів для співу 124

125 Ілюстративна підтримка 125

Навчальне видання

КАЛІНІЧЕНКО Олена Василівна
АРИСТОВА Людмила Сергіївна

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 3 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Редактор *О. Г. Трофімова*
Технічний редактор *Л. І. Аленіна*
Коректор *О. В. Сєвєрцева*
Комп'ютерна верстка *О. Б. Мурга*
Дизайн обкладинки *П. В. Ширнін*

Формат 84x108 $^{1}/_{16}$.
Ум. друк. арк. 13,440 + 0,42 форзац.
Обл.-вид. арк. 13,17 + 0,71 форзац.
Наклад 121 940 прим.
Зам. №.

ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ОСВІТА»
Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції»
Серія ДК № 6109 від 27.03.2018 р.

Адреса видавництва: 04053, м. Київ, вул. Обсерваторна, 25
www.osvita-dim.com.ua

Віддруковано в АТ «ХАРКІВСЬКА КНИЖКОВА ФАБРИКА «ГЛОБУС»
61052, м. Харків, вул. Різдвяна, 11.
Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011 р.
www.globus-book.com

СИМФОНІЧНИЙ ОРКЕСТР

Струнні інструменти

скрипка

альт

віолончель

контрабас

Ударні інструменти

тарілки

барабан

литаври

Духові інструменти

флейта

гобой

кларнет

фагот

труба

валторна